Biblioteca Polirom

Henry de Montherlant

Micuţa infantă de Castilia

POLIROM

Cuprins

Partea întâi
I
II
III
IV
Partea a doua
I
II

Henry de Montherlant

Micuța infantă de Castilia

Traducere de Irina Mavrodin

POLIROM
2005

„În timp ce gust plăcerea,
regret dorința.”
Faust

„În iubire, ca și la război, ca
să termini, trebuie să-l vezi pe
celălalt din apropiere.”
Napoleon

Partea întâi

I

Barcelona este un oraș de șase sute de mii două sute de suflete și nu are decât o vespasiană. Putem bănui ce înghesuială de suflete are loc la anumite ore. Dar simt că ar fi mai bine să-mi încep povestirea altfel.

Când călătorești, e bine să iei un tren de lux, vagoanele sunt într-atât de încălzite – Compania trebuie să te mulțumească pe măsura banilor pe care i-ai dat, încât aerul devine de nesuportat; iar ducesa nu ar îngădui să se deschidă vreo fereastră: ea refuză acest comportament, pe care-l găsește americănesc. Dacă ești singur în compartiment, riști să fii furat. Dacă ai vecini, grosolănia lor, pe care ai considera-o firească la niște călători de clasa a treia, te oripilează. Tot astfel proasta calitate a serviciilor, de care suferă întotdeauna hotelurile de lux, te face să le detești, deși într-un hotel de mâna a doua ai suporta-o cu ușurință.

Iei un bilet de tren la clasa întâi. Abia te-ai instalat și, uitându-te pe fereastră, vezi cum intră în vagonul de clasa a treia o fată de toată frumusețea. Cum presupun că ești francez, și deci oarecum zgârcit, iată-te otrăvit la gândul că ai plătit un loc la clasa întâi și mergi la clasa a treia, fără să fii măcar sigur că fata nu te va respinge.

Dar la dracu' cu zgârcenia! Iată-te față-n față cu frumoasa fată. Abia te-ai instalat și, uitându-te pe fereastră, o vezi pe ducesă, care se grăbește spre vagonul ei și care te-a zărit. Ducesa continuă să creadă că oamenii de litere trăiesc din expediente și că se mută pe ascuns, fără să plătească chiria. Zadarnic îi vei explica, la întoarcere, că în acea zi călătoreai într-un vagon de clasa a treia pentru că îți plac lucrurile pitorești și pentru a te „documenta", ea se va uita să vadă dacă manșetele tale sunt curate. Degeaba cutreieri drumurile pe

banii tăi, ducesa continuă să creadă că te afli în misiune, pe banii celor care te-au trimis, ca să mai *înșiri câte ceva pe hârtie.* Așa sunt oamenii din înalta societate și n-ai cum să-i schimbi.

Și apoi… ai plecat, erai proaspăt și strălucitor. Dar, cel mai adesea, ființele cu adevărat adorabile se ivesc dintr-odată din toate părțile abia după treizeci și șase de ore petrecute pe tren, după ce ți-a crescut barba și când simți pe trupul tău toate urmările lavabourilor care nu au nici oglindă, nici prosop, nici săpun și nici apă (mă gândesc la lavabourile din vagoanele de clasa a treia ale trenurilor spaniole). Și trebuie să renunți la a mai face cuceriri, căci cum s-ar putea face iubit bărbatul-câine?

În acea dimineață – era, cred, 8 noiembrie 1925, mergeam cu trenul de la Valencia, despre care nu am păstrat decât o amintire răzleață, către Barcelona. Cu trei zile în urmă, într-o crescătorie de tauri învecinată cu Albacete, în timp ce înfruntam, întărâtându-l cu capa, un tăuraș, fusesem răsturnat, călcat în picioare și rănit în dreptul unui omoplat. Am fost cusut într-un spital din Valencia, dar, în loc să stau acolo spre a fi îngrijit pe îndelete, după patruzeci și opt de ore mă îndreptam în grabă spre Barcelona.

Sunt prada unor fantome care mă posedă, mă aruncă dintr-un mal într-altul al acestei Mediterane în jurul căreia mă învârtesc, mă învârtesc, precum animalele în cuștile lor sau precum legendare personaje supuse unor legendare torturi, într-o eternă goană ce vrea să-mi întâlnească imaginația. În ce măsură am fost victima impulsurilor mele, a acceselor mele de nerăbdare, a incapacității mele de a aștepta, într-un cuvânt a incapacității mele de a suporta *nescia tolerandi,* spune Tacit, despre o împărătească, propria-mi victimă atât în sufletul meu cel mai lăuntric, cât și din punctul de vedere cel mai material al vieții mele, doar eu singur știu,

după oboseala și relaxarea a tot ceea ce a fost cândva în mine tensionat și lacom. Mistralul din Marsilia, canicula din Almeria, căldura alternând cu frigul din Tanger, ploile torențiale din Alger, praful din Tunis, duhoarea din Neapole – tot Sudul multiubit și tânăra-i căldură ventilată: n-am cunoscut loc unde să fi fost mai nefericit decât aici. Dragul meu Pedro Salinas care, cu câteva zile în urmă, m-ai urcat în omnibuzul pentru trenul de Granada, bănuiai oare că în gară, în fața acestui tren, aveam să fiu cuprins de aceeași panică pe care o avusesem cu șase luni înainte și care mă făcuse să părăsesc Granada ca un om hăituit, și că aveam să iau trenul imediat următor cu indiferent ce destinație – o destinație care s-a întâmplat să fie Albacete, fatală pentru mine? Dar astăzi, în drum spre Barcelona, anxietatea mea nu era lipsită de motiv. Încă zdruncinat de cele îndurate, voiam să mă întorc acasă cât mai repede, cu dorința patriotică de a fi măcar omorât de medicii din țara mea.

Numai că, deși aveam bilet la clasa întâi, trecusem într-un vagon de clasa a treia, din cauza unui animal de sex femeiesc pe care voiam să-l examinez de-aproape.

Plecarea trenului spaniol prilejuiește niște scene pe care un devot din Spania nu ar vrea să și le amintească. Vagonul e arhiplin. Toți prietenii au venit să le strângă mâna celor care pleacă, în timp ce aceștia arborează o expresie de *mater dolorosa* pentru că se despart de ai lor pentru trei săptămâni; și aceste chipuri înlăcrimate, acești oameni în doliu (spaniolii au mania să fie mereu în doliu) care urcă unul după altul în vagon, perindându-se spre a strânge mâini și călcându-i pe picioare pe mai toți, te duc cu gândul la o înmormântare. Câte strigăte! Și ce surescitare! *Adio! Adio!* (s-ul final nu-i pronunțat). Pe lângă acești oameni, un francez din sudul Franței pare un personaj tăcut.

Noi toți cei care am alergat după tinere fete din aceste țări latine cunoaștem rasa hidoasă a *fraților.* Fratele care stă la pândă, fratele complice, fratele înarmat cu un cuțit, fratele care șantajează. Dar *familia*! Această invenție specific italiană, specific spaniolă. Mereu acest cuvânt – ascultați-i, *familia,* care revine în conversația lor! Ah, sunt prea de tot! *Adio! Adio!* Cântă acest cuvânt, se provoacă unul pe celălalt ca să-l cânte și mai mult, așa cum se ațâță câinii unul pe altul, lătrând. Simt o bucurie animalică ascultându-și propriile intonații, și în aceste strigăte interșanjabile, care și-au pierdut orice semnificație și pe care le scot cu nemiluita, fără motiv, din pură plăcere, recunoști un automatism care dezvăluie cu cruzime un vid al creierului. De câte ori nu auzim repetându-se: „*Adio! – Toma, tonto!* (na, prostule!) —*Ven aqua, nene* (vino aici, micuțule!)”? Ca să nu mai vorbesc de *hombre*! De vreme ce în această țară un om este condamnat să plătească amendă pentru o „blasfemie”, monarhul ar face bine să-i amendeze și pe toți cei care ar rosti cuvântul *hombre.* Reforma ar fi de genul aceleia pe care a făcut-o Petru cel Mare când i-a silit pe mujicii săi să-și taie bărbile: un efort către ceva mai puțină obscuritate.

Și, peste toate astea, urlând din răsputeri, bebelușul, plângărețul internațional, care bântuie trenurile precum ploșnița paturile: flagelul călătoriilor, pe care nici precauțiile, nici banii nu-l pot reduce la tăcere, și împotriva căruia nu există pilule, ca împotriva răului de mare. Lipită de el precum vampirul de cadavru, mama îi suge gâtul, urechile, părul, imită cu sărutările ei zgomotul baligii care cade, îl infectează cu microbi bucali, vorbește încă mai prostește decât el, când el vorbește, face pe ea când el face pe el, îi pune mâna pe fund, îl ațâță cât poate să urle încă și mai tare. Dacă adoarme, nu are liniște până când nu-l trezește, sugându-i gura, ca să-l facă să strige din nou. Și aceeași femeie care sărută cu patimă

respingătoarea făptură m-ar trata drept „sadic” dacă m-ar vedea sărutând un trandafir, o frântură de statuie grecească sau drăgălașul botișor al unei pisici. Întregul vagon delirează în jurul fetusului, găsește că-i minunat să facă pipi pe genunchii tăi, să-și șteargă pantofii pe pantalonii tăi; și să te ferească sfântul dacă nu te arăți îndeajuns de extaziat. Întregul vagon se prostește împreună cu el, nu mai este decât un vast *miam miam… (ast*a înseamnă mama și nu are din punct de vedere moral mai multă importanță decât un răget de măgar), tata… *caca… (aceste dou*ă cuvinte vrând să spună cam același lucru), se străduiește să-l întreacă în prostie, în timp ce făptura convulsionată își proiectează în toate părțile saliva, urina și mucii, pe care asistența îi primește în chip religios. Vae soli? O*h! Doamne,* fericit, fericit, de trei ori fericit este omul singur! Și, după gustul meu, el nu este niciodată îndeajuns de singur.

(Această pagină trebuie adăugată în viitoarea reeditare a cărții *Pagini de tandrețe*.)

Când îngrozitoarea făptură a tăcut, sleită de puteri sau simțind în sfârșit față de sine o îndreptățită oroare, vagonul se odihnește câteva clipe. Datorită mirosului, știi că, la celălalt capăt al vagonului, este cineva care mănâncă o portocală. Mama, de câte ori își ridică o fesă ca să-și mai dezmorțească trupul, nu pierde prilejul de a trage o bășină. (Bărbații spanioli de la țară au, la orice vârstă, chipuri pline de mândrie, în schimb, femeile au întipărită pe față expresia stupidă a idolilor din Grecia arhaică.) El, reproducătorul ftizie, ține între dinți, timp de șaptesprezece ore, o scobitoare, una dintre acele scobitori ce nu lipsesc niciodată din coșurile de călătorie spaniole și care, din nefericire, joacă și rolul unei mâncări. Uneori, el iese din acel nesfârșit mutism și spune doar atât: *Bueno.* Se poate trage de aici concluzia că în tot acest timp el rumega în mintea lui tot felul de lucruri și că ele au luat o întorsătură bună, de

vreme ce-i mulțumit de sine. *Bueno* spun și boii, mugind, îmi închipui, când, după multe ore de tăcută tensiune cerebrală, au înțeles, în sfârșit, ceva. Tihna din vagon nu-i întreruptă decât de apariția unui personaj cu barba neîngrijită, cu mină patibulară: polițistul care, înainte de a-ți cere actele, își întredeschide haina și îți arată insigna, un mic disc strălucitor, cu gestul cu care Iisus Hristos, dându-și la o parte veșmântul, și-a arătat inima împresurată de raze de lumină.

Dar, în această relativă tăcere, deslușim treptat niște piuituri slabe, pe care le-am luat mai întâi drept un scârțâit de osii. Toate aceste femei au buzunarele pline de vrăbii, peste care au pus o batistă. Iar în plasa de bagaje – în afară de un băiețaș care doarme și al cărui picior ce atârnă îl vezi de câte ori îți întorci capul – sunt cocoși, atârnați de picioare, cum a fost crucificat patronul lor, Sfântul Petru, doar spre a fi făcuți să sufere, și care strigă în fiecare stație în care ne oprim, ca și cum ar anunța-o și ei, în limba lor; iepuri, cărora li se dă din când în când un pumn în creștetul capului, omorâți astfel doar pe jumătate, pentru ca agonia lor să poată dura toată noaptea. Tot trenul este plin de agonii de animale. O mamă ia din mâna unui băiat o vrabie pe care acesta o tortura. Ai putea crede că o face ca să protejeze micul animal; dar mama știe atât de bine „cum să procedeze”, încât pasărea, care îndura în tăcere cruzimea inconștientă a băiatului, în mâinile mamei începe să țipe. Omul crește animale domestice sub pretextul că îi sunt folositoare, dar de fapt pentru a-și putea exercita asupra lor sălbăticia lui – și asta în mod legal.

Dragii mei confrați care, cu carnetul de însemnări în mână, îi cereți impresiile din transă de la Aissaua, punându-l să le repete; care le clasați apoi la litera A, și apoi le veți șterge cu grijă de pe fișă, după ce vă veți fi „slujit” de ele, eu

vă… ei bine, nu, nu vă spun nimic: voi sunteți ceea ce sunteți și eu sunt ceea ce sunt. Am încercat și eu să fac însemnări. Dar mi s-a părut atunci că încetez să mai fiu un om care trăiește viața și că devin un profesionist într-un domeniu oarecare, că viața mea devenea o muncă; or, eu simt o mare oroare – o oroare întru totul meridională – față de muncă, pedeapsă pe care Adam a meritat-o poate, dar pe care nu o merit și eu, care nu valorez ceva decât în momentele mele de răgaz. Și am început deci să-mi risipesc cu voioșie viața, ca un om, și nu ca un om de litere. Nu-mi pasă de mâzgălelile mele, care vor muri înaintea mea. Și nu-mi pasă nici de prețuirea semenilor mei, vreau să spun: a celor care nu-mi seamănă. Prețuirea celor pe care nu-i prețuiești nu provoacă în tine decât o reacție: „Oare prin ce am fost sub mine însumi?”

Pe scurt, aș vrea să descriu astăzi chipul animalului de sex femeiesc pentru care mă urcasem în compartimentul de clasa a treia. Dar l-am uitat. Iată trăsăturile animalului care mi-au rămas în memorie.

Avea părul năclăit, precum cel al țigăncilor, și urme de vărsat pe față, ceea ce-mi *spune* îndeajuns de mult, căci mă duce cu gândul la statuile grecești supuse îndelungatei acțiuni a apei de mare. Înnebunite de murdăria ei îngrozitoare, muștele roiau în juru-i. Își întinsese pe șorț niște pâine și niște bucăți de carne, pe care le mânca apucându-le cu amândouă mâinile, și eu, bănuind-o a fi de o prostie divină, mă gândeam că, asemenea lui Catoblepas, își va înghiți vârful degetelor fără să-și dea seama. Degetele ei erau atât de pline de grăsimea din carne, încât inelele de pe ele alunecau: erau niște inele extrem de ieftine, împodobite cu sticlă, asemenea celor pe care le găseai, pe când eram eu copil, în pântecele unor canișI din ipsos, după ce rupeai membrana de hârtie ce se afla sub ei; ba chiar unul dintre inele își pierduse podoaba de sticlă, și nimic nu-i mai

sinistru, nu-i așa? decât un inel astfel văduvit, pe un deget viu de femeie. Cerceii ei erau diferiți unul de celălalt, și tot diferite îi erau și jartierele. Adeseori își trăgea în jos fusta, având unul din acele reflexe de pudoare care mă umplu de furie. Bea lapte de-a dreptul din oală și scotea un fel de suspin-grohăit de plăcere, după fiecare înghițitură. După ce înghițea, își răsturna capul pe spate precum găinile care au băut apă, ca lichidul să alunece mai bine. Era atât de animalică, încât am fost surprins, șocat când am auzit-o prima oară vorbind.

Și așa cum era, îmi amintea de acea copilă dintr-un *campo* andaluz, care, venind în vizită la mama ei, ce-mi era slujnică la Jerez, și văzând pentru prima oară în viața ei o scară, cea a casei mele, a urcat-o în patru labe.

I-am cântat mirosul? Mirosul ei era puternic. Era însuși mirosul sălbăticiunilor, cel care te izbește când intri într-o închisoare de femei; cel care, în pragul marii hale a fabricii de tutun din Sevilla fiind, mă oprise o clipă, silindu-mă să mă întreb dacă voi avea eroismul să intru. Spălată, frecată cu piatră ponce, curățată, despăducheată, ar fi fost încântătoare, și, dacă ar fi să mă iau după ce-mi spune instinctul, neobișnuit de voluptuoasă. La femei agasantă este pretenția lor de a fi raționale. Când își exagerează animalitatea, prefigurează supraomenescul. În fața mea, devorându-și halca de carne, se afla Cățeaua homerică, Seketh, Egipteanca, Leoaica umană și divină. Se afla poate pur și simplu Ifigenia, cea adevărată, pe lângă care Ifigeniile creștine sunt atât de ridicole. Și o contemplam cu un sentiment poetic și cu unul religios, străbătut de teamă. Adăpat din plin la minunata făptură, am aspirat la ea, după ce stătusem de atâtea ori la clasa întâi, alături de ducesa ce-și scotea din poșetă bomboane, ace de păr, o sticluță cu apă de colonie, un trandafir înfășurat în hârtie de mătase; printre

străinii cu ifose care cer la hotel o etichetă pentru valiza lor, dacă au uitat să le-o dea, pentru că o astfel de etichetă, lipită lângă multe altele, e de efect și sugerează bogăția. Dar lenea m-a imobilizat.

Strategia feroviară și nocturnă! Când, la căderea nopții, îți schimbi locul și te așezi lângă făptura râvnită, explicând neglijent că o faci ca să te așezi „în sensul în care merge trenul”, dacă nu cumva spui că vrei să te așezi „în sensul contrar celui în care merge trenul”, explicație oarecum mai delicată. Când aștepți, ore în șir, ca făptura să adoarmă, întrebându-te cu mare neliniște dacă nu-i o făptură care are particularitatea de a nu putea să doarmă în tren. „Să nu fiu mântuit în veci, numai să-i pot sorbi răsuflarea când va adormi!” Apoi făptura adoarme. Dar un alt călător se încăpățânează să nu adoarmă, și ai vrea să-l înjunghii spre a-i închide ochii care te împiedică în ceea ce faci. Atunci, așa cum o armată de infanterie câștigă teren, când înaintând în salturi, când lipindu-se de pământ și făcând pe mortul, tot astfel mâna, pe sub pătură, câștigă cu grijă teren. Oare făptura doarme? Sau doar se preface că doarme? Va izbucni cu furie? Va accepta, în inconștiența somnului? Sau cu o mută consimțire? în fața ta doarme dragonul matern. La un metru de tine. Dar doarme într-adevăr? E cu neputință să-i vezi ochii, lumina din compartiment e stinsă. În timp ce câștigi teren, într-un mod cu privire la care nu te poți înșela, poate că dragonul te privește liniștit și nu așteaptă decât momentul ce te poate învinui cel mai mult, când va alerta întreg vagonul și vei fi arestat…

Mâna făpturii adormite, ținută, mângâiată o noapte întreagă. Chipul ei sărutat, în timp ce am lăsat să ne cadă batista, ca să putem explica, dacă va fi cazul, de ce ne aplecam atât de mult. Fața noastră pierdută în părul ei, precum capul calului în traistă. Et caetera. În mijlocul a șase călători,

despre care nu știi într-adevăr dacă dormeau sau se prefăceau și ei că dorm. Această frică, această îndrăzneală, această prudență, aceste delicii. Ah, ce bucurie nebună! Poți să îți pierzi mințile de plăcere. Adeseori alcovul, mâine, îți va părea searbăd în comparație cu noaptea din tren. Și privirea pe care, când vin zorile, o îndrepți pe furiș spre făptură, ca să știi dacă ai fost singur sau dacă ați fost doi. Făptură încântătoare, uneori cearcănele tale mi-au vorbit îndeajuns, și felul cum te prefăceai că mă ignori în timp ce eu ridicam un geam, aranjam locul, o înconjuram pe mamă cu nenumărate atenții, la care era cu totul îndreptățită. Și, în sufletul meu mereu patern, mă bucuram că am colaborat, cu modestele mele mijloace, la a atesta încă o dată maxima care spune că tinerii se formează călătorind cât mai mult.

Geamuri care se ridică și se lasă la ferestre, semnale de alarmă, W.C.-uri în vagoanele de clasa a treia… aceste trenuri sunt uimitor de confortabile! Și cu câte atenții este înconjurat călătorul! Pe ușa W.C.-urilor, o placă emailată: „Împingeți!”, mai mult fraternă, totuși, decât decentă. Se vedea bine că ne apropiam de acea Catalonie ale cărei greve, campanii electorale și asasinate au însemnat lumânarea Spaniilor. În stații nu se mai vindea apă rece, ci se vindeau ziare. Schimbare simbolică. Nu apă, această ultimă salvare după toate suferințele morale, cea care este bună în gură, pe trup, pe tâmple, cea pe care o amestecăm totdeauna în minte cu imaginea ființei iubite, cea cu care se udă batista care se pune pe ochiul calului din arena cu tauri, pentru a-i ușura ultimele clipe, ci ziare, murdărirea mâinilor, a inteligenței și a sufletului: aceste lucruri, care apar dimineața, prelungesc noaptea prin tenebrele lor.

Călătorii nu mai purtau o pasăre în colivie, o garoafă după ureche, nu mai coborau la fiecare stație, pentru ca, odată urcați iar, să proiecteze spre

ceilalți, în timp ce vorbesc, mirosul păhărușului de manzanilla pe care tocmai l-au băut, vărsat dintr-o sticlă ce poartă pe eticheta ei imaginea lui Iisus, oferindu-și inima, sau a Fecioarei Maria, ceea ce îți îngăduie, nu-i așa? să tot bei liniștit. (Și e o tradiție ca în Andaluzia, dacă a coborât să bea un păhăruț un călător de la clasa întâi, trenul să-l aștepte până când se urcă în vagon.) Acum apăruseră ochelariștii, cu mutra într-un teanc de foi, mințind pe săturate, făcându-și plinul de prostie și de „seriozitate" pentru o zi întreagă. Limba aici nu mai era ciripitul mieros sau, dacă vreți, limba amestecată a celor din Andaluzia, ci o limbă dură, agresivă, șuierătoare, care trezea în mine un fel de furie fizică: închipuiți-vă o germană vorbită cu accent american. Poate că, vai, nu-i nevoie decât de această exasperare pentru a pune între o rasă și tine o veșnică barieră…

E de ajuns să auzi, pentru prima dată în Spania, râsetele stupide, râsetele vaginale ale târfelor, vânat de *gradas* în arene – râsetele târfelor cu înfățișare săracă, așa cum sunt probabil la Quimper sau la Besançon; și sunt obsedat de dorința de a le arunca poșetele pe geam, ai fi putut ghici, cu ochii închiși, că erai în trenul de Barcelona, oraș care, din cauza învecinării cu Franța, a devenit un oraș de târfe, tot astfel cum protectoratul Franței a făcut din imperiul *chérifien* (marocan) imperiul *„chéri, viens!"* Pe măsură ce te apropiai de Barcelona, vedeai mari suprafețe industriale, vile „cochete", automobile pe drumuri, și chiar – spectacol de o modernitate nemaiauzită, aproape incredibilă în Spania – o fată pe bicicletă! în tren, oamenii de la țară, atât de zgomotoși până nu de mult, atât de fanfaroni, acum tăceau mâlc, se simțeau mici de tot, înțelegând că vremea lor trecuse. Chipurile se luminau, cei adormiți se trezeau, oamenii se duceau la geamuri să privească. De la o distanță de treizeci de kilometri, capitala își trimitea fluidul, și toți, ieșiți din ei înșiși, din murdăria orașelor-

morminte din provincie sau din abrutizarea satelor, lăsau să izbucnească, fără voie, din întreaga lor ființă un strigăt de exaltare și de speranță: „Iată, în sfârșit, și ceva vinovat!”

Curând am intrat în Barcelona. Grupările muncitorești, Centrele republicane, Fraternitățile republicane, Asociațiile democratice, Cercurile Uniunii liberale, Casele Poporului, Ateneele pentru instruirea integrală a celor două sexe răspândeau asupra bravilor proletari torente de adevăruri și de minciuni. Presa de informare, agențiile de știri, birourile de publicitate, telegraful, telefonul, radioul, toate marile voci ale cetății lucrau de zor spre a stinge ultimul scandal al zilei.

Ah! Catalonie, Catalonie, bântuită de gândul Nordului, tu, pe care nu te iubesc și pe care te iubesc…

II

A doua zi, după ce mă pansasem la doctorul S., trebuia să-mi omor într-un fel timpul în Barcelona, în acea după-amiază. Nu voiam să ratez cursa de a doua zi. Este o mare plăcere, după ce tocmai te-ai găsit față-n față cu un taur, fără nimic care să te separe de el, să te regăsești din nou față-n față, cu o barieră solidă între voi doi: simți cum urcă în tine, împotriva lui, toate injuriile care-i vin pe buze unui om la telefon și care poate să închidă telefonul dacă i se răspunde pe același ton. O altă plăcere este să locuiești într-un oraș în care, în decursul unei prime șederi, niște oameni v-au ajutat să vă „descurcați", dar unde, de data asta, rămâneți incognito și nu aveți niciun fel de obligație.

Barcelona, când o evoc, înseamnă pentru mine acele mici localuri cu băuturi răcoritoare de pe Rambla, unde un barman, ca și cum ar cânta la un instrument muzical, distribuie notele lichide, reci și calde, dulci și impetuoase, ceea ce ne va permite să ne înfățișăm în fața neantului, cu, în lipsa altui bagaj, o știință destul de convenabilă cu privire la băuturile reci.

Dintr-un fotoliu – de pe Rambla cea înmiresmată de nenumărate flori – în care mă instalasem în speranța că se va așeza în fața mea o frumoasă femeie al cărei trup unduitor aveam să-l contemplu – am fost alungat de un bombardament cu găinațuri de pasăre. Consiliul municipal, vândut proprietarilor de bistrouri, se străduise să plaseze toate băncile și scaunele sub copacii unde își au sălașul puhoaie de păsări bolnave de o diaree cronică; cei care hoinăresc prin acele locuri luptă mai întâi, cu batista în mână, împotriva stropilor alburii, dar apoi, obosind, vin să se așeze pe terasele cafenelelor. Eu, unul, am sărit într-un tramvai care ducea la Paralelo.

După ce ieși din aceste orașe înăbușite și înăbușitoare, Madrid, înăbușitor prin caracterul lui monarhic (provincie! provincie! o provincie întru totul rustică), Toledo (o sută de frumuseți, o sută de căscături de plictiseală), Granada (cea mai frumoasă decepție din zona Mediteranei), Saragossa (un strigăt de groază), Sevilla însăși (totuși cu adevărat vie), un mare oraș, în sfârșit! singurul din Spania! Marele oraș, locul unde găsești ceea ce cauți. Orașul dezvirginat, unde nimic nu miră pe nimeni, unde nu ești privit, unde există oameni care știu ce este viața. Orașul care își pleacă privirea și te silește și pe tine să o pleci; care te înțelege din puține cuvinte. Orașul unde nu ești lăsat să intri în doi în cabinele telefonice ale oficiilor poștale.

Da, desigur, când te-ai săturat până peste cap de Castilia și de Andaluzia, la Barcelona respiri. Nu-i un oraș cu ifose. E un oraș vechi, și în care nu simți bătrânețea, unde, dimpotrivă, totul este mai ușor, mai practic, mai modern decât în orice altă parte, unde lucrurile plăcute – băuturi răcoritoare, automobile, și cu asta n-am spus totul – ți se așază singure în mâini. Este orașul mediteraneean unde întâlnești cele mai multe moduri de a-ți desfăta stomacul. Orașul unde polițiștii sunt ca niște generali englezi[1]. Un oraș, în sfârșit – salutați adânc, domnii mei, unde Franța este iubită. Dovadă că șinele metroului său sunt așezate la aceeași distanță una de cealaltă ca șinele metroului nostru, în timp ce metroul din Madrid le are mai apropiate între ele, de teama unei invazii.

Paralelo, numit în limbaj nobil *Caile del Marquès del Duero,* este un mare bulevard destul de neutru, mărginit, pe mai multe sute de metri, de uriașe cafenele, de cinematografe și de music-halluri, și dominat la un capăt de o biserică și la celălalt de cinci coșuri monumentale ale unei uzine: dublu simbol, dacă vreți, al Cataloniei și al Castiliei. Un fel de bâlci permanent conspiră

pentru a le lua înapoi muncitorilor banii pe măsură ce ei îi câștigă, și pentru a le spori cheltuielile pe măsură ce le sunt sporite salariile. Astfel, ei pot munci încă și mai mult, dar vor fi la fel de săraci. Deci sunt mereu ținuți sub control. Dar dușul scoțian al ocnei care este uzina alternat cu plăcerile intense nu-l distruge oare curând pe om? Ei bine, n-are decât să crape! Un animal costă, o mașină costă, dar un om nu costă nimic. Chiar dacă va crăpa, prin sporirea simulată a producției și a consumului, este sporită „bogăția tuturor", ceea ce va permite să se arate în ziare, pe bază de date statistice, că măcar Catalonia nu este un ținut locuit de sălbatici[2].

Minunată populație muncitorească! Murdăria, duhoarea, comportamentul greoi și beției galice nu mai sunt decât o amintire urâtă. Având adeseori o înfățișare severă și oarecum rece, fiind rezervați și nu foarte iubiți de cei din celelalte provincii care îi acuză că sunt egoiști și lipsiți de scrupule, și cărora ei le răspund printr-un dispreț violent („Cei din Gallego sunt murdari… Cei din Castilia sunt îngâmfați… Cei din Aragon sunt încăpățânați și proști… Cei din Andaluzia sunt superficiali…"), acești oameni trăiesc de pe o zi pe alta, și mai ales sub cerul liber, precum popoarele antice, având trei patru mobile în locuința lor, pe care nu o împodobesc nicidecum, și două rânduri de cearșafuri pe care le schimbă alternativ. Nu-i preocupă decât îmbrăcămintea, care este într-adevăr foarte rafinată. E o rasă frumoasă, zveltă, curată precum cartierele în care trăiește, cochetă, purtând o haină scurtă și o salopetă de lucru care le strânge talia fină așa cum ar face-o un bolero, și espadrile care le îmbracă piciorul, lăsând totodată să i se ghicească toate mișcările. Când părăsesc atelierul, își pun de obicei costumul de oraș, care pare a veni direct de la croitor, deși costă mult mai puțin decât în Franța, unde, orice am face, silueta noastră greoaie ne împiedică să purtăm hainele cu

grație și eleganță. În Spania, ca și în Italia, costumul are mult mai multă importanță decât la noi, și am citit undeva că un inginer francez, directorul unei uzine din Barcelona, spunea că era primit cu mai mult respect și supunere când venea în atelierele pe care le conducea îmbrăcat în haine noi sau cu o cămașă proaspăt schimbată.

Cartierele populare din Paralelo au în permanență o înfățișare sărbătorească. Cafenelele anunță niște *estupendos conciertos*; aceste *uimitoare concerte* sunt date de patru muzicieni; căci, chiar și aici, pentru o nimica toată, poți să dai de stilul sublim: pe toate rezervoarele W.C.-urilor vei întâlni marcată o coroană regală. Pe terase, se stă la masă în fața unui pahar cu vin alb de doi bănuți, și a unei farfurioare cu măsline foarte proaspete; oamenii flecăresc sau joacă cărți; îți sună în urechi aproape tot timpul un „psst" puternic; câțiva tineri muncitori, în sunetele unui pian mecanic, valsează, se rotesc, se îndepărtează continuând să valseze cu o grație a mișcărilor pe care nu o mai întâlnești decât în Italia; dar în liniile trupului există mai multă grație decât în Italia. Iată, cărarea într-o parte, precis trasată, ceafa lăsată liberă, sprâncenele ușor încruntate, profilul fin și închis, un iezuit ajuns maestru în politica lumii sau un tânăr cardinal ateu; și de fapt este un zidar, care își duce prânzul învelit într-o basma. Un altul este Alexandru al VI-lea Borgia din tabloul lui Tizian, pe care-l întâlnești la fiecare pas în Spania. E o mulțime elegantă și senzuală, și care nu-i atât de cochetă decât pentru că se gândește întruna la plăcere. Este asta o consecință a cultului meu pentru Soare? Nu-mi place decât tenul brun și ceea ce nu pot numi altfel decât *mirosul tenului brun,* mireasma, căldura unei tinereți virulente, a unei tinereți mai apropiate de natură decât în cazul francezilor. Miros de sexualitate. Tot acest frumos tineret este „eliberat". Aceste lucrătoare au reputația că sunt printre cele mai puțin caste din

întreaga Spanie. Acești ucenici te fac să înțelegi de ce, la Atena, efebul deținea primul rang social. Acești băiețași, pe al căror cap ras a mai rămas totuși, în partea din față, o mică porțiune cu păr – aceasta fiind una dintre pieptănăturile băiatului arab, se joacă cu trupul lor încă de la vârsta cea mai fragedă, nelăsându-l niciodată în pace. Acești bărbați – dacă îi observați – se manifestă printr-o abundență de gesturi, de priviri, de cuvinte, de graffitti, de blasfemii obscene care ne amintesc că aici curge vechiul sânge oriental-semit, mereu biciuit de obsesia erotică. Și totuși din această mulțime, supravegheată de altfel atent de forțele de ordine (pretutindeni în Spania, în nord, ca și în sud, ești mai în siguranță decât în Franța), se desprinde o impresie de corectitudine și de distincție care îl surprinde pe francez. Și asta amintește de Orient, unde ținuta corectă, demnitatea mulțimii, într-o seară de Ramadan, când totuși a sunat ora dorinței, ne face să ne rușinăm cu târgurile noastre de la Neuilly. Spania, Islamul sunt din aceeași rasă, și este o *rasă nobilă.*

(În tramvaiul care mă ducea la Paralelo, a trebuit să schimb niște bani ca să pot plăti: „Sunteți francez? m-a întrebat controlorul. Atunci e în ordine”. Cu aceeași politețe fusese tratat, cu doi ani în urmă, un servitor al meu, care îmi povestise întâmplarea. Dar poate că eram luați drept niște francezi rebeli, care sunt foarte bine văzuți de către catalani.)

În Franța nu mă duc la music-hall. Și ce se întâmplă, de fapt, într-un „local de noapte”? La treizeci de ani, n-am fost încă niciodată într-un asemenea loc și nici nu am de gând s-o fac. Femeile cu pielea albicioasă, și mai ales pariziencele, care trebuie să-și facă niște ochi falși, o gură falsă, un ten fals, care trebuie să se falsifice cu totul ca să poată plăcea, nu-mi pricinuiesc decât iritare și greață. Dar, de îndată ce am intrat în zona mediteraneeană, renasc pentru feminitate. Femei

din Beaucaire parcă cioplite cu securea și acoperite cu dantele negre; sarazine din Ramatuelle; femei din Sète cu bonete care flutură precum cele ale surorilor de caritate; femei din Nisa, nume care vine din grecescul *nike,* frumoasă etimologie, mai ales pentru cine cunoaște argoul de pe malul nord-african; arleziene atât de pure alături de masculii voștri lipsiți de caracter; „micuțe" femei din Toulon, uneori semănând bine cu grecoaicele, sunteți oare de același sex cu franțuzoaicele? Dar voi nu sunteți franțuzoaice. Și, în fața voastră, spre rușinea mea, eu nu sunt decât un comis-voiajor sau un subofițer care aleargă după fuste. Vă iubesc fără să am prea mult sentimentul că mă cobor.

Totuși, când am ajuns la Paralelo, am sacrificat mai întâi câteva minute unor gânduri nobile. Mă găseam pentru prima oară la Barcelona de când avusesem o conversație la Madrid cu Enrique Fernández Arbós, dirijorul, și îmi reveneau în memorie niște amintiri pe care mi le povestise.

În Aragón – unde poporul are totuși reputația de a fi unul dintre cele mai *brutos* din Spania, într-o zi când la Zaragoza dirijase muzică de Bach și de Wagner, un țăran, un om în bluză de lucru din pânză groasă, i-a spus: „Dați-mi mâna. Eu nu știu să vorbesc. Dar dacă vreodată aveți necazuri, scrieți-mi. Și tot Aragonul își va da sângele pentru dumneavoastră". Altădată, la Alicante, unde urmează să dea un concert, niște băieți de șaptesprezece-optsprezece ani îl abordează: „Am făcut pe jos douăzeci de kilometri ca să venim la concert, și în seara asta, după concert, ne vom întoarce tot pe jos, ca să fim la lucru mâine dimineață". Și îmi vorbește despre acea seară când, aici, într-un music-hall din Paralelo, a cântat ceva de Beethoven pentru niște muncitori invitați de el. „Mai întâi au ascultat, cu șepcile înfundate mult peste frunte și fumând. Și, treptat, vedeam cum, de cealaltă parte, unde nu erau muzicienii, în atmosfera albăstrie de atâta fum, oamenii își

scoteau șepcile, unul câte unul, iar țigările, odată stinse, nu mai erau înlocuite de altele…”

Intru într-un music-hall. Chiar în acela în fața căruia, pe când aveam șaisprezece ani, am rămas nemișcat poate timp de o jumătate de oră, neîndrăznind să intru, într-atât eram de prostănac, și așteptând să intre cineva care să aducă cu un burghez, a cărui prezență mi-ar fi calmat teama că înăuntru se aflau nenumărate femei goale ce ar fi venit să mi se așeze pe genunchi, și cărora nu aș fi știut ce să le spun, necunoscând eu atunci din castiliană decât termenii de tauromahie. Trei noaptea. Este ora când, la Madrid, domni în ținută de mare doliu își privesc cu duioșie țigara de foi pe care tocmai au cumpărat-o. Și aici, muzicienii din orchestră fumează în timp ce cântă. Să ne așezăm înspre partea alămurilor: efectul de surescitare va fi mai intens. În fața sălii pe trei sferturi goală, tinerele debutante vin, una câte una, și își cântă cupletul. Luminile de la rampă nici măcar nu sunt aprinse; dar soarele coboară, printr-o fereastră înaltă, și le fardează obrazul. Nu li se anunță numele; o mână care iese din culise arată spre public o tăbliță de ardezie pe care este scris titlul cântecului. Câte se perindă oare astfel, făcându-și micul număr și lăsând totdeauna în urmă o impresie, drăgălașă, totuși, de ceva ratat? Cel puțin douăzeci și cinci. Sunt cu adevărat foarte tinere, cele mai multe nu au deloc voce, câteva sunt înduioșătoare prin mediocritatea lor. Mie îmi vine să le sărut mai ales când încep să cânte fals. Îmi place să văd semnul roz lăsat pe picioarele lor goale de jartiere. Îmi plac gesturile lor artificiale, micile lor legănări din șoldurile fictive, chipurile lor nefardate și triste, cu ochi care nu se luminează (nici măcar nu au fost învățate să surâdă) sau care se luminează brusc atunci când își descoperă prietenul în sală, ca să redevină pe dată atenți și încordați. Și ele mimează toate chemările la orice îmbarcare, în fața a treizeci de masculi care discută

între ei fără să le privească măcar, și în zgomotul fotoliilor pliante care scot un păcănit puternic când se ridică, pentru că spectatorii, înainte de a se așeza, încearcă unul sau două locuri.

Sala goală era rezervată tinerelor debutante. Pe măsură ce se umple, cântărețele care se perindă etalează farmece din ce în ce mai mari. Și apoi aceste doamne au dinți de aur. În sfârșit, luminile de la rampă se aprind, îmi închipui că dorința de „a ieși la rampă" prilejuiește mari ambiții, mari gelozii etc. În jurul meu, bărbații, bărbieriți sau imberbi, sunt atât de curați și cu trăsături atât de puțin vulgare, încât, dacă nu ar fi salopetele lor de lucru, nu ai putea bănui că sunt muncitori.

După ce au terminat de cântat, domnișoarele urcă într-un balcon de la etajul întâi, care mărginește întreaga sală. Aici flecăresc în mod plăcut, sau au o criză de nervi, spectacol încă și mai agreabil. Unele sunt în genul pasăre de curte, altele în genul maimuțică, gen pe care îl gust *(me gusta)* mai mult. Într-o seară am văzut-o acolo sus pe una dintre fetele astea, care adormise, biata de ea. Părea atât de abrutizată, încât am început să o doresc.

După antract, e rândul vedetelor. Fiecare aduce, în concertele pe care le dă, o mare bucată de stofă, cu numele ei brodat deasupra, pe care o atârnă pe scenă. Este privilegiul rangului său.

Castiliana, limbă aspră, este plină de dulci căderi, care sunt și mai prețioase în contrast cu sunetele pline de asperități: cele mai frumoase lacuri sunt cele de munte. Nu există limbă mai nobilă și mai plăcută totodată. Ai în față una dintre acele persoane serioase, Magdalene care poartă un crucifix de briliante între sânii lor vinovați, și iată cum dintr-odată vorbirea ei devine peltică, vocea parcă i se topește, limba e umedă, încărcată de voluptăți, făcându-se văzută în actul rostirii (și astfel afli care dintre ele au o digestie mai dificilă), ca și mișcarea salivei: toată gura a devenit ceva

foarte important, ceva principal, ca un al doilea sex; și apoi mai sunt și unghiile, prea îngrijite pentru a fi oneste, lumina și umbra care alternează în ochi, ușoara mușcătură de pe gât, cearcănele și urmele plăcerii lăsate pe chipul tânăr și deja parcă buhăit, fața luminată de acel fard spaniol care strălucește, dând femeilor un luciu ca al merelor, trupul clasic, așa cum place bărbaților, numai bun de iubit, cu moliciunile și rotunjimile sale. Și iat-o pe Carmen Rosique.

Chipul îmbătrânește brusc când apare o altă femeie. Alături de mine, amantul se uită în podele; aud plescăitul făcut de buzele pe care și le umezește, suferind că o vede astfel expusă.

Și iat-o pe Conchita Garzon, cu ochii oblici și inteligenți, și poate mincinoși. Și Emilia Domingo, cea încântătoare. Și toate aceste stele nu au devenit stele decât pentru că au descoperit marele secret al artei lor: cel de a-i face pe ceilalți să creadă că ele se amuză, și poate chiar cel de a se amuza cu adevărat. Acele triste copile de la început nu au nimic comun cu scena. La pat cu voi, copilelor, la pat cu voi – acolo unde bărbatul, încă și mai trist decât voi, se consolează consolându-vă.

Uneori cântecul este întrerupt de exclamații, de încurajări, de reflecțiile vreunui spectator în vervă, care dezvoltă un adevărat comentariu liric, adesea ironic. De multe ori asta o face pe cântăreață să se trezească, ca banderilele care trezesc un taur ce începuse să adoarmă. O dată am văzut un spectator de o anumită vârstă care îi striga unei dansatoare: „Mai mult temperament, ce dracu'! Uite cum se dansează! *Eso es bailar!"* Și, ridicându-se, începu să se agite din tot trupul. În Franța, unde oricine se urcă pe o scenă devine o persoană sacră, bine ar fi dacă l-am imita uneori pe acel hodorog spaniol. Tare mi-ar plăcea să văd ce mutră ar face proastele noastre actrițe ridicate la rang de glorii naționale, dacă, dintr-un fotoliu de orchestră, s-ar ridica

dintr-odată un domn și le-ar spune în față ce crede despre ele.

Există un faimos poem din *romancero,* în care un cavaler, surprins de furtună, se adăpostește sub un stejar. „Pe ramura cea mai înaltă, văzu că se află o micuță infantă.” În vârful arborelui simbolic care figurează destinul Spaniei, se află, astăzi ca și ieri, un chip de femeie. În timp ce idealul de feminitate traversează o criză în Europa care s-a luptat într-un război – moda părului scurt, a șoldurilor înguste, în genul „băiețesc”, arată că femeia, simțindu-se amenințată, caută în mod inconștient să semene cu un efeb; lucru la care teoriile psihologilor și ale scriitorilor, sportul și chiar moravurile o îndeamnă tot timpul Spania rămâne fidelă idealului din secolul al XIX-lea. Și cultul femeii, nu atât ca mamă și nici ca soție, ci ca femeie și în ceea ce are ea mai feminin, îi uimește pe străini și îi farmecă prin aceeași vrajă ușor desuetă pe care o răspândesc caleștile negre, mănăstirile roz, orașele unde „defăimarea celor sfinte este interzisă și se pedepsește cu o amendă”.

Ah! nu o poți vedea nicidecum pe micuța infantă de Castilia înscrisă la Femina-Sports și alergând la proba de 83 de metri garduri. Între ea și aceste activități există o evidentă incompatibilitate. Femeile din music-halluri și din localurile unde se dansează, când își întind brațele, arată prin chiar asta că sunt lipsite de mușchi (pentru același motiv, Isadora Duncan, când își întindea brațele, era monstruoasă), bărbia lor dublă vorbește despre grăsimea din talie, umerii lor sunt moi și fără contur, iar corsetul, cu toate deformările pe care le aduce, este, mi-a spus o dansatoare, necesar ca să te sprijini pe el și să capeți astfel puteri în timp ce dansezi: e cea mai bună dovadă că femeia nu este puternică prin natura ei.

Să privim totodată și admirabilele fotografii din cartea lui Hébert, *Educația fizică feminină,* care le

reprezintă pe unele dintre instructoarele lui de sport. Ele au fost pentru mine o adevărată revelație. Și totuși, degeaba protestează mintea noastră împotriva esteticii femeilor spaniole, ceva profund ne face să vedem în ele un tip de feminitate care, și el, în ciuda imperfecțiunilor sale, poate ajunge, în genul lui, la o perfecțiune. Va mărturisi oare autorul *Olimpicelor* că, prima oară când a văzut o femeie cu corset – și era una dintre aceste dansatoare spaniole, nu i s-a părut a fi ceva urât? Adevărul se află pretutindeni.

…Al doilea antract, și apoi spectacolul de revistă propriu-zis. Titlul său este: *Viens ici. Viens ici,* în franceză. Castiliana, care are geniul diminutivelor, este pentru mine limba iubirii. Dar pentru spanioli limba iubirii (sau mai curând a plăcerii) este franceza. Mi se pare un lucru foarte omenesc. Totuși, acest *Viens ici* îmi sugerează mai puțin o dulce chemare, cât ordinul pe care stăpânul îl dă câinelui său Médor. Când apare într-un cuplet, femeile îl pronunță *Vienne ici.*

Acest mic varieteu mi-a plăcut mai mult decât tot ceea ce văzusem în acest gen la Madrid și care mi se păruse cam „provincial”. (La Romea, an de an, se cântă aceleași cântece. Am ajuns să-mi spun că moda are și ceva bun în ea, silindu-i pe oameni să nu rămână închistați în vechi idei și gusturi. Dar și Opéra-Comique a noastră li se pare, probabil, jalnică, germanilor, englezilor și americanilor.) Mă uitam la femei, și câteva mi s-au părut prietenoase. Erau oare cu adevărat? Sunt mort după spaniole. Un exemplu. La Genova, într-un restaurant, două femei – dintr-un turneu teatral – se așază nu departe de mine și vorbesc castiliana… O femeie care cinează singură sau cu o prietenă e totdeauna ceva înspăimântător. Și apoi, e de ajuns să aud vocea unei spaniole, chiar dacă nu o văd, vocea aceasta coboară în mine, mă ia în stăpânire așa cum iei în stăpânire un cal, îmi dă brusc o stare de timiditate pătimașă. Sunt într-atât de tulburat de

una din cele două femei, încât nu pot să-mi mai ridic capul, nu pot să mai mănânc. Unul dintre gesturile ei îmi taie respirația: e ca și cum aș primi un pumn în stomac. Și simt cum mi se înmoaie picioarele. Îl chem pe patron. El îmi spune:

— E englezoaică.

— Sunteți sigur?

— Absolut sigur. Vreți să faceți cunoștință cu ea?

Îi spun că nu. Toată simțirea în care o învăluisem a părăsit-o dintr-odată, așa cum niște păsări zboară de pe o ramură. Și o privesc cu indiferență.

Printre dansatoarele din corpul de balet o remarc dintr-odată pe una, de departe cea mai tânără: ca toți orientalii, am o slăbiciune pentru femeile foarte tinere. Ibn el Uardi spune că un băiat stârnește dorința cu începere de la doisprezece ani și că o fată cu începere de la zece ani. În Al Mostrataf putem citi: „Făpturile dătătoare de voluptate sunt cele care au ceva mai mult de zece ani și care nu depășesc douăzeci de ani; după această vârstă, dă-le la rebuturi. Femeia de patruzeci de ani, de exemplu, este o calamitate”. Totuși, orientalii nu au spus și că suferințele cele mai mari ne sunt pricinuite de aceste făpturi foarte tinere. Să spunem că dansatoarea mea avea șaisprezece ani. Exact șaisprezece ani, pentru că dacă ar fi avut fie și cu o zi mai puțin, a o iubi nu ar mai fi însemnat a o iubi, ci a o *pângări:* așa scrie în Codul penal, vai! în acel moment, dansatoarele erau îmbrăcate cu obișnuitul lor tutu, și îi vedeam talia foarte înaltă și lungile-i picioare – lungi datorită coapselor lungi; și pentru femei, ca și pentru băieți, adevărata frumusețe, frumusețea regală, presupune niște coapse lungi; iată de ce croitorii plasează cordonul femeilor pe la jumătatea feselor. Era foarte zveltă, o fetiță înaltă și cu pieptul plat, cu lungi picioare cu linie pură, deja formate prin dans, cu brațe subțiri și pe care le

adoram tocmai pentru că de obicei îmi plac brațele puternice ale sportivelor. Prin felul cum îi era construit trupul, prin trăsături, prin tenul deschis la culoare, nu avea nimic din trupul spaniol, ci mai curând din cel francez. Numai palmele ei mici și slabe îi trădau rasa: aș fi putut ascunde una întreagă în mâna mea. Erau mâini mici ca acelea ale mamei mele. (Ea îmi spunea: „Uite ce mâini mici are mama ta". Iar eu îi răspundeam: „Ce rău îmi pare! Fiindcă mie nu-mi plac decât mâinile de arhanghel!") Aceste mâini minuscule sunt, de altfel, frumoase sau dezgustătoare, cale de mijloc nu există.

Ascultam și priveam, cu gura căscată, precum copiii la circ. Eram fascinat și deja începusem să sufăr din cauza ei. De ce trebuie să întâlnim totdeauna anumite ființe tocmai când părea că ne aflasem pacea? Când vom fi bolnavi, când vom fi în închisoare, ca să fim izbăviți de ispită? Eram grav de parcă m-aș fi aflat în fața morții. Simțeam cum îmi curge sudoarea pe spinare.

Ea juca rând pe rând un puști din Madrid – și, când își întindea brațul, vedeam o mică pată de sudoare pe bluză, la subsuoară, o pată atât de mică și de înduioșătoare; o chinezoaică, ceea ce se exprimă simbolic, în toate music-hallurile din lume, prin cele două degete arătătoare înălțate spre cer; un „apaș", și una dintre actrițe, care, după cum am ghicit, era mama sa, o zdrahoană de femeie, poate o instructoare de gimnastică, se rotea făcând-o să se rotească, agățată de gâtul său. A căzut destul de rău? Când s-a întors, un genunchi îi sângera. M-am gândit că, în acel moment, bandajul în care îmi era înfășurată partea de sus a pieptului era probabil, ca în fiecare seară, pătruns de sânge, și îmi veni atunci în minte acel episod din *Paradis la umbra săbiilor* în care doi alergători, un băiat și o fată, amândoi răniți, se simt cuprinși de dragoste la vederea sângelui lor. Ce însemna această fatalitate a sângelui care mă urmărea? Apoi

interpretă nici eu nu mai știu ce. Dar cânta, îmi amintesc, privind la dreapta și la stânga, cu capul ușor înclinat într-o parte, și, într-adevăr, deși pe trei sferturi goală, semănând cu o mică elevă ce cântă în corul școlii, de ziua directoarei. Avea o înfățișare plină de curaj; dar nu părea câtuși de puțin a fi o micuță viperă.

Am spus oare că își purta la gât amuletele sfințite? Amulete sfințite! Ba chiar, la un moment dat, le-a luat între buze și, cu acel aer prostuț care este atât de drăgălaș la o fată, trăgea puțin de lănțișor, ca o iapă tânără de zăbală. „Așa deci! îmi spuneam, o fi oare totuși o fetișcană cu care va trebui să mă port cu mănuși?"

Au urmat niște dansuri din Andaluzia: *Cordoba.* Muzica devine dintr-odată asemenea unei femei: te înfioară, ca o apă rece care îți pătrunde în măruntaie. Pentru prima oară, ea apăru în costum andaluz, cu înalta mantilă neagră. Dar rochia nu era decât un văl de tul negru, și prin ea i se întrezăreau lungile picioare luminoase. „Făptură adorabilă!" am strigat. (Urmarea nu mi-o mai amintesc.)

Finalul a fost un fel de apoteoză catalană. Ce rol juca ea? Nu-mi mai amintesc. Întreaga trupă, bărbați și femei, în cor, cântară imnul național al Ampurdanului. Așa cum în *sardana,* când cercul de dansatori, cu pași complicați și pătimași, își încetează pentru o clipă oscilația enigmatică, izbucnesc notele ascuțite ale unui *fluviol,* mic fluier din os la care se cântă cu o singură mână, în timp ce cealaltă mână lovește în *tambori*; tot astfel, când corul înceta să cânte, izbucnea veselia rustică a oboaielor și a acelui cimpoi numit în catalană „sac cu vaiete". Provența nu are muzică (dacă e să judec după faptul că vorbele din *Coupo Santo* au fost puse pe muzica unui cântec franțuzesc); Italia te primește la Ventimiglia cu *Sole mio*; dar ce profundă originalitate de îndată ce ai trecut de capul Creus! Și apoi era cântul provinciei mele

natale și, în transa în care mă aflam, în excesiva sensibilitate nervoasă pe care o aveam de când fusesem rănit, când bărbații din sală reluară refrenul – și corurile de bărbați sunt atât de frumoase, încât orice cântec devine prin ele patetic, am fost cuprins de un imens entuziasm. Nimic viu, nimic altceva decât niște fraze despre niște genealogii nu-mi spunea că familia mea își avea originea în Catalonia. Cauza catalană îmi era indiferentă. Și totuși, în această umilă sală, în mijlocul acestor muncitori mai puțin apropiați mie decât țăranii din Andaluzia, în fața acestor biete cocote, dintre care cele mai multe nu erau, fără îndoială, catalane, am simțit cum mișcă în mine ca tot atâtea lucruri posibile toate nebuniile făcute, de la începuturile lumii, în numele clanului. Dar, în tranșee, auzind prin noapte corurile de soldați germani înălțându-se din tranșeea dușmană – poate asta a fost emoția cea mai tulburătoare stârnită în mine de război, nu șoptisem oare: „Patria mea este pretutindeni unde ceva mă înalță deasupra mea însumi”? Sunete atotputernice, niciun conducător de oameni nu a înțeles încă ce răsturnări stau în puterea lui dacă se slujește de voi. Nu-i doar o poveste că sunetele au construit ziduri puternice și că tot ele ar ști să le distrugă.

Am ieșit în stradă, cu toate aceste pumnale ale frumuseții și ale iubirii implântate în inima mea, și am mers ca un posedat prin noapte. „Am mers”, oare ăsta-i cuvântul? Un tremur îmi străbătea partea de sus a trupului, de parcă eram pe punctul de a-mi lua zborul. Și picioarele îmi erau atât de moi, încât o ciudată imagine mă urmărea, fără a izbuti să mă facă să surâd: „Parcă sunt Sfânta Caterina de Siena” (când leșină, în pictura lui Sodoma). Vreme îndelungată, viața și-a încetinit atât de mult mersul, încât părea că rămâne nemișcată. Și dintr-odată se precipită și arde. O stăpâneai, o duceai unde voiai. Și dintr-odată se întoarce și te înfruntă, ca un taur urmărit ce se

rotește brusc spre tine. În sfârșit, va trebui să fii îndrăzneț și totodată prudent! în câteva ore totul s-a metamorfozat. Viitorul se schimbă din secundă în secundă, așa cum se schimbă și cerul: tot viitorul atârnă de un chip de care nu-ți amintești, de un suflet necunoscut ție. Mergeam fără să știu încotro, pe străduțele încă pline de lume și violent luminate, unde oameni așezați la mese, pe trotuar, mâncau creveți, unde butoaiele se aliniau în prăvălii ca într-o cramă: un oraș animat, la ora două și jumătate noaptea, este un lucru tipic spaniol. Aerul se răcorise brusc, și eu eram numai în haină, dar într-o asemenea stare de lirism, încât era cu neputință să răcesc (să remarcăm numaidecât și această mică notă de ridicol). Mă cuprindeau dorințe nebunești să le telefonez unor vechi prieteni (dar telefoanele erau toate automate și eu nu reușesc să înțeleg cum funcționează): „Dragă prietenă! Iar m-am îndrăgostit! Ce poveste! Și, bineînțeles, arată groaznic. (Nu era adevărat.) – Atunci, de ce… – Uite, așa mi-a venit!” O voi lua, o voi duce la Paris, o voi convinge pe mama ei dându-i bani. Și, dacă nu se poate așa, mă voi căsători cu ea. Fortul de pe Montjuich, iluminat pe vârful colinei întunecate, era ca o cetate suspendată în cer.

M-am întors la hotel. Am sărutat calendarul agățat în camera mea, pe fila pe care era scris 9 noiembrie 1925.

După ce m-am culcat, am avut niște vise incredibile, din care m-a trezit plăcerea extraordinară pe care o simțeam. „Ah! îmi spuneam, când văd ce mi se întâmplă, încep să cred în Dumnezeu.”

III

A doua zi dimineața, m-am dus să-l văd pe prietenul meu Puig, fost matador de clasa a treia sau a patra, acum organizator de curse de tauri, adică exact persoana de care aveam nevoie ca să intru în relație cu acele doamne. Dar Puig nu era acolo. I-am lăsat un bilețel în care îi spuneam ce vreau de la el.

Oriunde m-aș găsi, ceva mă îndeamnă să merg către o grădină sau un loc cu apă, și nu mă simt în largul meu dacă nu am nici grădina, nici apa. Era o zi de duminică. M-am pomenit într-o grădină publică, unde cânta fanfara unui regiment. Multe sunt motivele pentru care grădinile din Orient sunt atât de iubite. Unul dintre ele este acela că sunt cu desăvârșire lipsite de pretenții ideologice. În grădinile din Europa, chiar și la popoarele cele mai *naturale,* în Italia și în Spania, incorigibila moralitate mic-burgheză a reprezentat Progresul, Umanitatea, Curajul militar ca pe niște personaje hidoase. (în privința asta, nu-i revine un premiu parcului din vest, din Madrid? Retiro nu are nimic frumos în afară de numele unei piețe, cea a îngerului căzut.) Nu numai urâțenia acestor statui dezonorează grația locului; dar, în aceste oaze create pentru bucurie, ele ne împiedică să ne bucurăm, amintindu-ne că trebuie să ne prefacem întruna și să cultivăm în noi nenumărate sentimente artificiale, dacă vrem să trecem cu succes examenele la care ne supune societatea.

În această grădină din Barcelona, figurile grotești din bronz nu ofensau probabil prea mult privirea, dat fiind că nu îmi amintesc deloc de ele. Dar era aici moderna grădină spaniolă, cu copaci ale căror frunze parcă le poți număra, și care aproape că nu aveau umbră. În chioșc cântau soldații din fanfară. Și jur-împrejur se întindea molatic promenada, toată forța feminină, iar prin

praf trecea o muscă, o foiță de țigară zbura – într-o cădere interminabilă, fluturii, beți de muzică, se lăsau să cadă din copaci. Femeile mergeau mai încet, purtându-și sânii mult proiectați în față, și cearcănele lor se adânceau, acele cearcăne totdeauna atât de pronunțate, atât de revelatoare pe care le au femeile spaniole. Era momentul când, la concert, își sprijină capul de marginea lojei. Copilașii îmi atingeau genunchii, strecurându-se către vreun loc. Dirijorul se ridica și rămânea suspendat în aer. Iar eu nu mă uitam la muzicanți, ci mă uitam, dincolo de toți, la visele pe care le zămisleau în mine. Să o imaginez lângă mine, în această atmosferă divină, iată adevărata certitudine că nu voi muri niciodată.

În iubire, lucrul cel mai bun este această clipă de necunoscut. Făptura despre care nu știi nimic și pe care trebuie să o cucerești. Cum se va topi treptat, precum o înghețată din care tai bucăți. Cum va ajunge străina de astăzi să-i mintă pe ceilalți, pe ai săi, pe iubiții ei părinți, pentru tine. Ai același sentiment ca în fața calului, ca în fața taurului de care te apropii: cum și cât de mult o voi stăpâni? Aceeași nesiguranță și aceeași dorință de a-ți măsura puterea.

Dar când mă gândeam că mă voi căsători cu ea, o iubeam încă și mai mult, pentru că pe acest drum lung puteam să pornesc alături de ea cu adevărat.

În timpul după-amiezii, renunțând la corrida, m-am dus la Paralelo și m-am așezat de data asta în primul rând de fotolii.

Ce pot să vă spun? Ceea ce am văzut de aproape confirma ceea ce văzusem de departe. Amuletele sfințite săltau și acum la rădăcina sânilor; dinții ei erau strălucitori precum lucrurile în prima zi a creației; pe degete purta două inele, subțiri precum firul de ață; și râsul ei de fetiță când o pisică, neprevăzută în program, s-a repezit din culise pe scenă, tolănindu-se aici pe podea! „Cât de mult îmi placi, Dumnezeule-Doamne, cât de mult îmi

placi!” Când dansatoarele au înaintat pe pasarela care, dincolo de muzicanți, mergea de-a lungul primului rând de spectatori, și când s-a aflat la un metru de mine – îmi alesesem fotoliul în acest scop, am început să tremur de dorință așa cum iarna, când deschizi fereastra, începi să tremuri de frig. Picioarele și coapsele ei goale se găseau la un metru de mine! Și totuși, dacă le-aș fi îmbrățișat, aș fi fost dus la poliție: există un fel de sadism în uzanțele sociale, care în același timp provoacă și interzice. După ce sfârși de dansat, se răsturnă în brațele mamei sale, cu gura întredeschisă, cu ochii închiși – repet, la un metru de mine. „Ah, îmi spuneam, cum să nu fii lesbiană! Ce natură anormală ar trebui să ai dacă, văzând această frumusețe, nu ai dori-o!” Atunci tumultul voluptuos care, de când ea se apropiase de mine pe pasarelă, germinase înlăuntrul meu precum vârful fraged al unei plante, ajunse la paroxism. Acolo, în fotoliul meu, am simțit exaltarea binecunoscută, apoi o împlinire, apoi o amețeală, apoi o slăbiciune, apoi o uscăciune și ceva morocănos care mă luă în stăpânire, ca și cum, în ființa mea, abia mai pâlpâia o lumină care înainte strălucise. Fetița își stinsese și ea culorile. Am simțit că trebuia să o uit puțin, pentru ca, treptat, dorința să se nască din nou în mine.

La hotel, am găsit un bilet de la Puig. Nu putea să mă însoțească în seara asta la Paralelo, dar vom merge mâine împreună. Am cinat, gânditor. Nu aveam nicio îndoială: o *posedasem,* pe fetiță. Și mă simțeam ceva mai liber, ceva mai desprins de ea. Zadarnic îmi spuneam tot ceea ce puteți ghici, râzând de mine și de modul meu de a poseda o femeie de la distanță, fetița nu mai era o noutate pentru mine.

Totuși, seara, în timp ce ea era pe scenă, iubirea și dorința mea erau tot mai mari. Din nou, pe pasarelă, păru că leșină de plăcere, și am știut că în mine se împlinise ceva extrem. Am încetat pe loc

să o mai iubesc. Era ca și cum îmbrățișarea – prin spațiu! – își atinsese scopul, brațele mele se desprinseseră de ea instantaneu, ca și cum aș fi fost străfulgerat și gata să cad, mort, peste prada mea.

Acum o priveam și îmi spuneam: „Ceea ce mi se întâmplă este un avertisment. Va fi pentru mine ca și celelalte. O voi adora până când o voi poseda și, posedând-o, voi distruge totul. În noi rămâne de-a pururi înscrisă doar femeia pe care nu am avut-o. O dorință nesatisfăcută mimează iubirea, dar nu este iubire. Lăsați-i pe logodnici să trăiască împreună timp de o lună, înainte de căsătorie. Câte căsătorii se vor mai face?" Așa cum un bărbat lipsit de temperament este neliniștit că dorința lui nu va fi îndeajuns de mare, îmi suspectam inima și îmi închipuiam deja iubirea mea obosită. Și o priveam pe fată plângând-o lăuntric, cu sentimentul că am obținut-o și am înșelat-o fără ca ea să știe măcar că eu exist.

După terminarea spectacolului, le-am așteptat pe cele două femei la intrarea artiștilor. Aici se adunase ceva lume. „Un bețiv", mi-a spus cineva. Vreun bărbat din Madrid sau din Bilbao, m-am gândit eu, căci cei din Catalonia sunt foarte sobri. M-am apropiat: era un marinar englez. Stând pe vine în rigolă, acel *jolly old fellow,* o brută sinistră, lividă, insulta oamenii. Nimeni nu îndrăznea să spună ceva: toți îl disprețuiau în tăcere. La câțiva metri depărtare, un sergent de poliție privea scena nemișcat, fără să intervină. Se temea poate că Barcelona va fi bombardată drept represalii la faptul că cineva îndrăznise să-l atingă pe un matelot al Maiestății Sale.

După o jumătate de oră, le-am văzut ieșind pe cele două „persoane", îmbrăcate sărăcăcios. Ea purta – nu mă veți crede – o fustă scurtă (fără îndoială pentru ca mama să pară mai tânără), și mă uimea, ca toate dansatoarele spaniole, de altfel (dar ăsta era secretul lor!), prin lipsa de gust cu care era îmbrăcată pentru oraș. Dar, după atâtea aventuri

extraordinare, mediocritatea acestei aventuri mă încânta.

Trecură pe lângă mine și – a fost un instinct al trupului meu, împotriva căruia sufletul meu nu s-a revoltat – le-am lăsat să se îndepărteze în noapte, fără să le urmez.

Sărăcia lor nu numai că nu mă făcea să ezit, ci, dimpotrivă, mă ațâța, lăsându-mă să prevăd că îmi voi atinge cu ușurință ținta. Încă mai credeam pe atunci că de la oameni poți obține orice cu bani, când, de fapt, o mulțime de oameni preferă banilor multe alte lucruri; din nefericire, aproape întotdeauna ei preferă niște prejudecăți; marea pârghie socială nu este interesul, ci vanitatea. Dar din clipă în clipă prindea consistență în mine ideea că *nu trebuia să realizez* acea faptă.

Atunci când, lângă o altă femeie, mirosul, simțul meu tactil și toată gura mea și toată virilitatea mea erau la zenitul plăcerii, când inima și mintea mea spuneau, sufocându-se: „Am reușit!”, pătruns până în măduva oaselor de fericire, am dorit să mor și, fiindcă murmuram sau strigam: „Mor… Mor… Spun «da» morții, dacă astfel te pot avea în brațe timp de o oră!” trecând dintr-o moarte într-alta. Astăzi, când dintr-odată îmi amintesc că mă voi culca în seara asta cu ea (uitasem!), îmi spun: „Ce corvoadă!” Ce s-a petrecut? De două luni, mă culc cu ea ori de câte ori vreau. Dacă mi s-ar fi spus că, foarte curând, mă voi culca cu fetița din Barcelona, prima mea mișcare ar fi fost una de contrarietate, căci ar fi trebuit să mă întorc la hotel ca să mă bărbieresc (e inutil să încerci să găsești un frizer care să te bărbierească bine). O avusesem de două ori în câteva ore. Desigur, își pierdea din noutate.

A fost oare atracția apei? Oare un port, în acea nevoie de eliberare pe care o simțeam, mi-a apărut ca un loc frățesc, evocând toate actele de respingere, și pe eroii puri, din familia celor ca Guynemer și Alain Gerbault, prin a căror viață nu a trecut nicio femeie? Am cerut să fiu dus la port,

unde sălășluiesc pisici care pescuiesc pești, numeroase precum păsările. L-am presimțit de departe, după mirosul mării, așa cum, la Marsilia, ieșind din gară, te izbește un damf de vulgaritate populară, aerul moral venit din largul mării, întruchipat într-un singur chip tânăr.

Portul era cufundat în noapte, el, care este atât de frumos cu multele-i lumini și cu corăbiile-i cu pânze – portocalii și roșii – la apusul soarelui, văzut de la capătul digului din Ponent, în timp ce o vrajă verzuie transfigurează marea în larg. Luna – corn subțire – era culcată pe un nor, în cerul prin care treceau stoluri de telefoneme. Se rotea lumina unui far, și vedeam, de câte ori trecea fasciculul de raze, bărcile dintre pacheboturi, în care se ascunseseră niște copii ca să doarmă, alături de niște pisici care dormeau și ele. Deasupra bărcilor, care unduiau cu atât mai mult pe valuri cu cât coca era mai ușoară și catargul mai înalt, se auzea verga izbindu-se de catarg. Pescărușii escortau un vapor care ieșea din port, sau se așezau pe apă, ținându-și aripile ridicate, sau atingeau doar foarte ușor apa, atât cât să pescuiască ceva, iar țipetele lor semănau cu un scârțâit de troliu. Toate docurile scânteiau, fiecare lumină își avea reflexul ei. Vaporul se îndepărta. O, vapoare în noapte, pline de noapte și de lumini! Câtă putere nostalgică și tragică în aceste câteva silabe: serbarea pe mare…

M-am așezat la umbra unei corăbii cu trei catarge albe, venită din Palma cu o încărcătură de portocale: unele se rostogoliseră în mare, ca niște planete fabuloase pe un cer albastru întunecat. Vasul își purta la pupa, înaltă precum puntea superioară a caravelelor, turnurile și leii, stema Spaniei înconjurată de ornamente aurite. Marile sale pânze erau groase și ușoare. Catargele sale lăcuite aveau sclipiri de metal. În vântul care când bătea puternic, când se potolea, drapelul galben și roșu curgea ca un fluviu rapid.

Auzeam cum le clănțăne câinilor în dinți gunoaiele pe care le mâncau – acei câini care noaptea continuă să trăiască, albi, alergând cu pași mărunți între șinele de tren, câini care sunt totdeauna în căutarea unei aventuri, câini cinici care nu vor să se întoarcă la cauza cea dintâi – în timp ce o pisică, tolănită la câțiva pași depărtare, în mijlocul cheiului pustiu, se prefăcea indiferentă la acea scenă. „Înger venit din ceruri! Sunt al tău! Pentru totdeauna!" strigam eu din când în când. Apoi mă întunecam la gândul că în camera mea de hotel există un telefon, că ea îmi va telefona tot timpul, că va trebui să-i dau un număr greșit. Îmi spuneam: „Singurul gen de iubire de care, vai, sunt capabil la douăzeci și nouă de ani, este un sentiment care, de îndată ce începe, nu poate continua decât în declin: nu în cădere bruscă, ci în cădere lină. Acum, când n-am schimbat încă niciun cuvânt cu această fetiță, mă găsesc în punctul culminant. Ce câștig posedând-o? Știu atât de bine cum se va petrece asta! Știu în asemenea măsură ce fel de satisfacție voi avea, și că voi bea bucuria așa cum un bărbat răcit bea un pahar de vin, știind că e bun, dar fără să-i simtă gustul; da, chiar așa, voi gusta această bucurie, dar nu direct, senzual, ci gândindu-mă la ea. Încă de la prima noastră întâlnire, este în afara oricărei îndoieli că voi simți ca pe o clipă plăcută clipa în care iubita va pleca. Încă de la această primă întâlnire, îi voi spune: «Nu vreau să te rețin prea multă vreme…», și la niciuna dintre întâlnirile noastre următoare, la niciuna, nu voi fi cruțat de această foarte vagă, dar foarte sigură așteptare a momentului despărțirii. De altfel, experiența îmi permite să prevăd că aproximativ la a treia întrevedere ne vom da limpede seama că nu mai avem să ne spunem nimic. Și voi simți apoi nevoia să răresc din ce în ce mai mult întâlnirile, dacă vreau să-și păstreze savoarea; și se va ivi și acea imperceptibilă ușurare în serile în care ea va fi în întârziere, în vreme ce

eu voi putea crede că ea nu va mai veni… Oare toate astea merită să fie făcute?”

Cu o putere halucinantă, vedeam ceea ce văzusem de prea multe ori. Ne vedeam, legați unul de celălalt prin părțile intime, dar eu, cu un gest care era un simbol, redresându-mi, întinzându-mi pieptul și capul, departe, spre aer, spre libertate, spre tot ce nu era ea. Sau, cu un braț ținându-mi cucerirea, dar căutând pentru trupul meu prospețimea cearșafului din locurile neatinse, scoțând un picior din pat, nemaipăstrând cu celălalt trup decât o foarte mică suprafață de contact, în sfârșit, întorcându-i spatele, așa cum și ea mi-l întoarce, întrerupând orice contact, retrăgând brațul gol de sub ceafa asudată, pentru a căuta puțină răcoare sub pernă. Apoi mă ridicam din ea cu senzația de a fi fost contaminat, ca și cum ar fi avut gripă. Mă întorceam în patul meu, cu voluptate, îmi regăseam independența, libertatea de a face mari mișcări cu picioarele, regăseam virginitatea reconfortantă a cearșafurilor… Și îmi spuneam: „Acea privire pe care am ațintit-o pe chipul ei ca pentru a-l aspira în afara ființei sale și în ființa mea, aceeași privire, timp de o oră, pe când ea se va roti prin camera mea, nu se va mai opri asupra ei nici măcar o singură dată. Când ea îmi va vorbi, îmi va vedea privirea distrată, și își va spune: «Orice îi zic, nimic nu-l interesează». Va veni oare și o zi când, examinându-mi portofelul, voi socoti că pot să-i scot fotografia din el? O zi când o voi urî în toate clipele când nu o voi dori? Când nu-i voi mai da decât sărutările lipsite de dragoste care însoțesc stingerea spasmului? Va veni o zi când, întins lângă ea, voi închide ochii ca să-mi închipui că sunt lângă alta? – Care alta? Oricare. – O zi când voi simți nevoia să o ucid pentru că sforăie?” Și presimțeam ce milă îmi va fi de ea, acea milă pe care o ai pentru o femeie pe care începi să n-o mai iubești. Cât de mult am vrea atunci ca ea să fie

fericită cu alt bărbat, și să-și bată joc de noi! Cât de mult încercăm să-i oferim compensații, să ne răscumpărăm!

Cum e oare cu putință, mă gândeam, sunt pe punctul de a ajunge la ceea ce aștept atât de mult și amân totul pentru a doua zi! Oare nu-mi iubesc decât reveriile? Simțeam că în aceste reverii se afla fericirea cea mai sigură, și totuși socoteam că e nedemn de mine să mă mulțumesc să dau doar târcoale posesiei. Dar în speranță e mult mai mult decât în împlinirea ei, și de aceea, printr-un gest instinctiv, când e să facem pasul, preferăm să ne mai amânăm fapta.

Drama era că în chiar momentul când eu prevedeam cu certitudine toate aceste mizerii viitoare, născute din întâlnirea cu micuța dansatoare, mi se părea totuși îngrozitor să nu intru în viața ei. Dar ce înțelegeam, de fapt, prin „a intra în viața ei”? O consimțire din partea ei, și niciun act. Un da de care nu voi uza. În realitate, doar de asta aveam nevoie. Aveam nevoie să obțin un da, din partea ei, și din partea fiecărei femei tinere din acest oraș. Și apoi, să nu le posed. Dar să știu că aș putea să le posed. Ele nu mi-ar da nimic; eu, în schimb, le-aș da, chiar mult, poate… Dar, vai, aproape niciodată nici acest schimb inegal nu este îngăduit.

O iubeam și totodată o dușmăneam. Aș fi făcut nebunii ca să o am, și în același timp, anticipând, mă săturasem de ea. Să trebuiască să mă interesez de întâmplările mărunte din viața ei, să mă ocup întruna de ea, să-i suport prostia – căci nu putea fi decât proastă, asta nu, nu și nu, știam că nu-i cu putință. Cu oricare dintre acești masculi, bătrâni stâlpi de cafenea, controlori de autobuz, elevi întorcându-se de la școală, aveam ceva în comun; eram de aceeași parte a baricadei. Dar în ea, în ea cea pe care aș fi acoperit-o cu mângâieri și pe care o voiam fericită, în esența ei, exista ceva care îmi era străin, care nu mă interesa, ceva ce nu

prețuiam, ceva în care, într-o bună zi, voi năvăli, plin de batjocură și dezgust, pentru a-l distruge. Ah! să dorești ceea ce disprețuiești, ce tragedie! Să trebuiască să atragi și să respingi aproape cu același gest, să aprinzi și să arunci pe dată, cum faci cu un băț de chibrit: iată tragedia raporturilor noastre cu femeia!

(Și asta fără să mai punem la socoteală anumite riscuri cu totul locale. Unul dintre prietenii mei trebuise să divorțeze de o spaniolă, din cauza iritării nervoase pe care i-o pricinuia, repetat fiind de douăzeci de ori pe minut, micul foșnet al evantaiului pe care ea îl închidea brusc…)

Mă ridicasem și mergeam de-a lungul digului. Un negru se ușura în mare. De câte ori te întorci spre acești oameni, spre aceste femei din porturi, le întâlnești privirea ațintită spre tine. Și, pe punțile curate lună, îi vezi pe marinarii americani, cu fețe luminoase, imobile și tăcute, cercetând cu superioritate mulțimea meridională de pe țărm.

Pe măsură ce înaintam spre larg, marea era mai agitată. Valurile albe se rostogoleau și, ajungând la dig, țâșneau de-a lungul peretelui ca pentru a-l escalada, așa cum fac animalele sălbatice ațâțate, sar pe pereții gropii în care sunt ținute; și, când se retrăgeau, din micile deschizături ale digului ieșea puțină spumă, așa cum iese puțin fum din gura tunului, după ce obuzul a țâșnit. Nu vedeam valurile care se izbeau de cealaltă parte a digului, ci doar stropii deși de spumă care se pulverizau din ele; parcă ar fi fost niște schije de obuz. Iar eu, cu capul gol, izbit de vânt din dreapta, din stânga, întruna, ca de un boxer care dă croșeu după croșeu, mă clătinam ca un catarg, cu țigara zburându-mi dintre buze.

Am rămas multă vreme așezat la capătul digului, lângă far. Era oare bine sau era rău că nu eram atât de orb ca aceia care rostesc cu bună-credință cuvintele „pentru totdeauna”? Precum o obsesie, aceeași scenă mi se înfățișa în minte,

scenă pe care o trăisem de prea multe ori, când cu o femeie, când cu altă. O iubisem. Și de acel trup pe care adineauri îl scuturam cu patimă, ca pentru a-l rupe, pe care îl izbeam, mișcându-mi șoldurile, cum izbești o poartă cu un berbec, pentru a lărgi spărtura prin care pătrunsesem, acum mă desprindeam brusc, pentru ca pieptul meu să nu mai atingă acel zid de închisoare, care devenea jilav, ci să simtă contactul cu aerul pur, sau măcar finețea cearșafului. Și totuși trupul ei rămânea tot în dreapta mea ca un zid, ca un meterez, ca o piedică obtuză; și eu o iubeam acum atât de puțin încât, când buzele mele, cu o mișcare involuntară îi atingeau brațul gol, ele rămâneau acolo nemișcate.

Cele mai multe femei sunt niște Penelope, în felul lor: ele desfac ziua pânza pe care au țesut-o noaptea. Acum începea lunga zi care era plata pentru noapte, vreau să spun: pentru douăzeci de minute din noapte, lunga zi în care va trebui să mă obișnuiesc cu prezența ei guralivă, care nu mă absoarbe îndeajuns pentru a mă face să cred că orice muncă este inutilă, și mă absoarbe îndeajuns ca să mă împiedice să lucrez – ah! cât de mult trebuie să iubești pe cineva pentru a-i suporta prezența! lunga zi în care va trebui să „o port pe umeri”, să încerc să o închid în tăcere și în absență, să-i dau drept ideal non-ființa, până la ora unsprezece noaptea, când va reîncepe să existe timp de douăzeci de minute, prin tot felul de mângâieri, mereu aceleași, ce nu o vor înșela nici pe ea, nici pe mine, și care, dintr-odată, vor face loc urii. Urii? Nu: exasperării, care iartă mai puțin decât ura.

Dacă asta trebuia să fie, dacă, în momentul când o doream cel mai mult, știam că asta va fi, ce importanță mai puteam acorda sentimentelor mele de astăzi? Puteam să spun că o iubesc? Și de ce să mă mai chinuiesc să mi-o fac iubită, dacă, deja, atât de departe de ea fiind, o simplă declanșare

fizică era de ajuns ca să-i slăbească prezența în mine?

În lumina farului se mișcau niște umbre. Marea purta, spre infinit, mai mult alb decât verde. Trecea de dig, arunca pe deasupra puhoaie, pe care le vedeai căzând, unul ceva mai repede decât altul, ca niște cai de curse care au trecut peste un obstacol; și vântul îmi aducea pe obraz un praf de apă. Îndărătul parapetului, spuma rămânea și se închega pe jumătate, tremurând ca un animal marin din adâncuri, scos la suprafață și care agonizează. Dar pe șoseaua de pe dig, valurile, furioase cu câteva clipe mai înainte, nu mai erau decât niște pânze de ape încrețite ici-colo de vânt și care surâdeau, purtând numai, ca amintire, minuscule banchize de spumă – ca un bărbat care, după ce a trecut marea clipă năvalnică a dorinței, se miră de el însuși și meditează asupra a ceea ce a trăit.

M-am întors, cu ochii arși și grei de vânt. Lângă corabia cu trei catarge, o portocală căzută rămăsese pe chei. Am ridicat-o și am mușcat din ea, ușurându-mi tristețea. Hotărâsem să plec a doua zi din Barcelona.

IV

A doua zi am rătăcit prin oraș din zori și până seara. Ca o pânză de corabie de vânt, eram umflat de dorința de a răsfăța, de a cheltui pentru ea, de dorința ca ea să fie mulțumită. Dar puteam eu face ca totul, în trecutul meu, să nu fi luat sfârșit așa cum prevedeam că se va sfârși și această întâlnire? Iubirea devenită o obișnuință, voluptatea devenită ceva mașinal, posibil în fiecare zi, la orice oră, neamenințată de nimeni, și nici de lege sau opinia celorlalți? Credeam că o iubesc foarte mult? Și ce însemna asta? Și pe celelalte le iubisem foarte mult.

Simțeam atunci cum ceva mă împinge cu putere să plec.

Dar, în fața acestei fugi, în fața a ceea ce lumea ar numi o lașă eschivare, povestea micuței infante de Castilia îmi revenea în minte. Un cavaler surprins de furtună se adăpostește sub un stejar. „Pe ramura cea mai înaltă, el văzu că se află o micuță infantă.” Ea îi spuse că este fata regelui și a reginei Castiliei. „În numele Domnului, îți cer, cavalere, să mă iei cu tine, ca soție a ta, dacă vrei, sau ca iubită.” După cum se vede, micuța infantă spune direct ce are de spus! Din nefericire, cavalerul e prostănac de-a binelea. „Așteaptă-mă, doamnă, până mâine cât e lumină. Mă duc să mă sfătuiesc cu mama.” O lasă pe micuța infantă în copac și se duce să-și vadă mama, care îl sfătuiește să o ia ca iubită: toți acești oameni au un admirabil simț al vieții facile, foarte diferit de severitatea ce ni se pare nouă că a domnit în moravurile societății spaniole din Evul Mediu. Numai că atunci când cavalerul s-a întors, pasărea își luase zborul. O luaseră pe micuța infantă niște călăreți care nu se mai duseseră să ceară sfat de la mama lor… (Dar poate că ea le-a pricinuit mari necazuri.)

Micuța infantă de Castilia! Cuvintele mereu pline de vrajă – în ciuda muzeelor de pictură. Una din marile superiorități ale Barcelonei asupra celorlalte orașe din Spania este aceea de a nu avea un muzeu de pictură. La Madrid, în unele zile, plictisul mă îndemnă la tot felul de lucruri, chiar și să mă duc la Prado; și îmi târăsc pașii prin marea încăpere numită „Sala picturii spaniole", unde este atât de greu să dormi (băncile nu sunt capitonate). Între „donatorii" cu mutre de asasini, tablouri religioase din Evul Mediu și infanți cu fețe desfigurate de buboaie, cu capete oribile, le vezi și pe ele, pe micuțele infante clorotice. În trăsăturile lor, își dispută întâietatea morga, stupiditatea, răutatea vicleană și onanismul; nu mai vorbesc, bineînțeles, de expresia abrutizată proprie animalelor princiare. Dar, când ies de aici, e de ajuns să pronunț aceste cuvinte: „Micuța infantă de Castilia", și cad pradă tuturor slăbiciunilor. Tot astfel, când eram mic, și mă crispam furios în fața fotografului (în zadar îmi spunea: „Haide, zâmbește acum! Ce-ai face, de exemplu, dacă ai întâlni un prieten?", iar eu, fără să ezit, îi răspundeam: „Aș trece pe cealaltă parte a străzii, ca să nu-l întâlnesc; mama, în cele din urmă, îl întreba: – N-ai cumva o pisică? – Ba da, doamnă, întotdeauna se găsește la casa omului o pisică! Era adusă pisica, și dintr-odată mă însuflețeam. Atât de mult încât, ca să mă fotografieze, fotograful trebuia să aștepte să mă calmez).

Mergeam la întâmplare prin oraș. Câte femei frumoase puteam întâlni! Dar ele își pierdeau din preț din cauza acelei *chica* de la Paralelo. Le puneam în locul ei, și oboseala anticipată pe care o simțeam față de ea se întindea și asupra lor. Toate îmi apăreau prea asemănătoare între ele, din punct de vedere fizic și moral; jalnic de interșanjabile. Ce importanță avea dacă era una sau cealaltă! Și aceste trupuri, mai ales, atât de aceleași! Mereu

aceste patru membre! Diferitele specii de animale ofereau o diversitate mult mai mare!

Am intrat în catedrală și asta m-a înviorat. Mărturisesc că și atunci când mintea îmi este la o sută de leghe de ideea de voluptate, este de ajuns să intru într-o biserică spaniolă pentru a fi asaltat de gânduri *vinovate.* (Fete frumoase, îmbrăcate în negru, cu trupul în fața altarului, dar cu fața pe jumătate întoarsă spre mine. Sunt cuprins de o bună dispoziție, pe care o sporește până dincolo de orice limită acel *prohibito di fumare*[3] înscris pe zidurile sanctuarului, și care trezește în mine dorința de a fi ipocrit. Iar în tablourile, de gust îndoielnic, văd diavoli, flăcări ale infernului, cazane cu apă clocotită, care mă îndeamnă să mă bucur de viață, văzând ce mă așteaptă.)

Cred că aceste locuri sfinte au asupra mea efectul pe care-l au asupra tuturor, dacă e să judec lucrurile după faptul că în preajma bisericilor există totdeauna niște case de rendez-vous. Fericită combinație, care-i permite unui străin să se ducă în oazele pământului fără să o ia pe alt drum decât pe cel al oazei Cerului! Jur-împrejurul catedralei, pe fiecare stradă, cu un nume de sfânt, era, seara, același trio: o *dama de noche,* al ei *macho,* care o supraveghea, și un polițist (o, tipografi, oricât de mult i-ați urî pe acești funcționari, nu publicați cuvântul „polițist” făcând anume o gravă greșeală de tipar[4], cum ați făcut cândva într-o carte a mea), care îi supraveghea pe cei doi. Vedeai de îndată că Barcelona este un oraș în care găsești tot ce vrei.

Încântătoare catedrală! Și, mai întâi, mănăstirea. Auzi aici mieunatul pisicilor, gâgâitul gâștelor, zgomotul jetului de apă artificial și pe cel al jeturilor de apă umane. Căci Providența a vrut ca în tot orașul să nu existe nici măcar o singură vespasiană, pentru ca acest loc de ușurare să se poată găsi în casa lui Dumnezeu. De aceea oamenii vin aici de la o depărtare de zece leghe ca să-și facă nevoile. Și, cu același prilej, intră să-și

satisfacă și vreo nevoie spirituală. Să fie asta o politică a Bisericii? Să situăm dezbaterea la o oarecare înălțime. Îmi place să văd aici o aplicare înduioșătoare a marii doctrine catolice despre buna folosință pe care trebuie să le-o dăm infirmităților noastre.

În catedrală, cu condiția de a rămâne treaz – dar zgomotul bănuților care cad în cutia milei nu te lasă să ațipești poți să petreci ore minunate. Copiii ministranți o străbat în galop, se strigă unul pe altul cu voce tare, iar un băiețaș spaniol, când se pune pe strigat, strigă, nu glumă. Fiecare altar este apărat de niște drugi de metal, și drugii – după cum am observat – sunt mai groși decât cei de la grădina zoologică și sunt dublați de un grilaj. Pe această cușcă cu gratii se află o pancartă. Ea nu spune că este interzis să-i dai de mâncare ființei celeste, ci indică prețul indulgențelor. Dacă îmi amintesc eu bine, capeți o mie de zile de paradis dacă dai 2,40 pesetas, adică aproximativ 10 franci.

Îndărătul gratiilor îl văd întotdeauna în imaginație pe bietul conte de Peñaranda, închis într-o cușcă asemănătoare de nu știu ce fiară regală, de Carol Quintul, poate. Citim în ghid că și-a obținut eliberarea renunțând la titlul de conte. Dacă aș fi într-o astfel de situație, aș renunța și eu la al meu.

Într-una dintre capele se află un Christ care se găsea pe galera lui Don Juan de Austria, în timpul bătăliei de la Lepante. Pentru a evita o ghiulea turcească, această statuie și-a plecat capul, ceea ce a făcut-o celebră, lucru lesne de înțeles.

Și iată că, pentru slujba care va începe în curând, sosesc tinerele femei, cele albe și cele negre, cu voaletele și mantilele lor, pe care și le-au pus la intrarea în catedrală. Este o adevărată colecție de îngeri. Desigur, nu acum e momentul să citești *Discursul asupra metodei*!

Preoții ies din sacristie, precedați de un personaj în robă roșie și cu un guler alb, mare, cu lungi

bucle albe naturale. Vorbesc, râd între ei, scuipă pe jos, par a se înțelege de minune. Și sunt îmbrăcați în verde, roșu, violet. Frumoase păsări! Măcar de-ar fi ale paradisului!

Procesiunea se încheie cu câteva persoane bisericoase. Vă întrebați poate de ce râd de o biserică, după ce am vorbit despre ele cu emoție și respect? Pentru că totul este în același timp adevăr și eroare, respectabil și rizibil. Și treaba noastră este să vedem tot ceea ce este, adică și ceea ce este respectabil și ceea ce este rizibil, fără să sacrificăm un aspect în favoarea altuia, și, dacă scriem, să le arătăm rând pe rând. Ceea ce se poate spune în niște desăvârșiți alexandrini:

L'homme complet a en lui, et il fait alterner,
Le comte Albert de Mun et Le Canard enchaâné[5].

După ce am ieșit din catedrală, am pornit repede printre călugării burtoși și care trăgeau din țigări de foi, purtând pe cap micile lor calote ușor destrămate, și salutați de gărzile Guardia Civil (dar sfinții lor nu binevoiesc să răspundă la salut); printre înmormântări cu preoți nebărbieriți, cu vizitii cocoțați pe dricuri și care fumează, cu dricurile de lemn-dulce, atât de strălucitoare încât abia mă stăpâneam să nu le ling, cu acoliți plini de pete de ceară picată din lumânări sau din torțele funebre: o întreagă adunare pompoasă, cu false sclipiri și murdară; printre marinarii de care-i plin orașul și a căror distracție, aici ca și pretutindeni, constă în a sta așezați pe bănci, așteptând ora când se vor întoarce la bord; printre carabinierii ce-și poartă pistoalele legate de acele lungi șnururi cu care se spânzură în sâmbetele când solda nu le este încă plătită. Uneori trec niște soldați. Văzându-mă, fanfara lor cântă ceva. Atunci caii își rotesc cozile, și o expresie de satisfacție se răspândește pe trăsăturile lor, ca și cum li s-ar fi dat să bea un

sirop de migdale; eu, unul, încep să dansez (în sinea mea): îmi place mult să ascult fanfara militară, pentru că este muzica cea mai zgomotoasă. După felul cum soldații își mișcă brațul drept, aproape atingându-și sânul stâng, văd că sunt cu adevărat pătrunși de o convingere; și așa și trebuie să fie un soldat. Mergând, țin capul puțin lăsat pe spate, ca și cum ar purta în craniul lor Adevărul, și ca și cum, la cea mai mică mișcare greșită – o, Doamne! – ar putea să-l scape pe jos.

Vreme îndelungată, fanfara lor m-a urmărit cu afirmații utile bunei ordini ale societății. Ah! această muzică militară e una foarte sănătoasă, sigură pe sine, care știe unde merge, având în ea acel ceva oarecum naiv care există și în cântecul cocoșului. Și toboșarul! Simți că nu are multe lucruri să-ți spună, dar că este convins de ceea ce-ți spune. De la înălțimea unui parapet, aruncându-mi privirea în curtea unei cazărmi de cavalerie, am văzut un ofițer care îi învăța pe soldați cum să mânuiască sabia. Cu picioarele depărtate, lovea puternic în dreapta și în stânga; numai că avea o sabie de lemn. Mi-a venit să surâd în fața acestei imitații. Din fericire, gândesc după cuviință! Am luat prânzul într-una din acele *casas de comida* în care nu ți se dă nici cuțit și nici șervet, și unde nici clienții nu aduc așa ceva, furculița și degetele sunt de ajuns; și unde zidurile sunt decorate cu inscripții de genul: „Trăiască 1 Mai!” „Trăiască Republica socială!” *„Eviva el Balompié*!” (ciudată metamorfoză pentru ceea ce noi numim *balle au pied,* sintagmă devenită numele unui club sportiv); unde încercam, pe ascuns, să beau turnându-mi pe gâtlej direct din sticlă, și vărsându-mi astfel pe cravată, un vin gros; unde chelnerul îți aduce farfuriile cu mâncare schițând pași de dans; unde-l auzi pe bucătar cântând cât îl ține gura, și pe slujnică, și pe chelner, și pe patron, cât e ziua de mare, și prostiile pe care le spun nu-s cu nimic mai prejos decât cele spuse de semenii lor în preaiubita

noastră Franță: nu fac decât să întineze tăcerea, cu indiferent ce. Mergeam prin această mulțime, cuprins de cheful de a-i săruta pe copii pe obraz, de a fluiera în urma femeilor, de a le pune câinilor mâna pe cap, de a le vorbi florilor din florării; și pe chip aveam, trebuie să recunosc, o nerușinare atât de mare, încât mă întreb cum de nu eram pălmuit de toți trecătorii. Am luat câteva tramvaie la întâmplare, în acest oraș unde nu am fost niciodată în stare să mă orientez. Oricât de diferite le alegeam, vopsite cu negru, cu galben sau cu verde, fără imperiale sau cu imperiale (acele faimoase imperiale din Barcelona, care dublează pentru noi plăcerea unei plimbări prin oraș, a unei plimbări printre firele electrice ale curentului de înaltă tensiune), ele mă aduceau mereu la biserica Sagrada Familia: Barcelona a optat atât de mult pentru lumini, încât a vrut, în deriziune, să aibă cea mai urâtă biserica din lume; această teribilă monstruozitate este, din fericire, construită prin subscripție publică, ceea ce înseamnă că abia un sfert, îmi închipui, din milioanele strânse, este afectat construcției; ea a fost începută încă din 1882 și cripta abia acum a fost terminată. Iar în tramvai un bătrânel în haine foarte curate mi-a oferit un bilet de loterie: *„Que bonito numero!* (Ce număr frumos!) Nu vă spun că este cel bun, dar… ce număr frumos!” M-am dus la post-restant, unde fiecare scrisoare sosită pe numele meu, între suprataxa „pentru străini” și suprataxa „post-restant”, mă costa trei franci ca să o scot, și trebuia să le iau pe toate sau pe niciuna, și a trebuit să plătesc trei franci pentru prospectul la fosele septice, pe care îl plasa un nobil breton, trei franci pentru cel privitor la întorsul paltoanelor, trei franci pentru carnetul de cumpărături al ducesei, trei franci pentru tăieturile din ziar în care se spunea că sunt o brută, un măcelar, un plagiator, un apostat, un nimic, că scriam în franceză precum o vacă spaniolă, că dobândisem crucea de război

pe bulevarde, că rana pe care mi-o făcuse un taur nu era decât o operațiune de publicitate; ca să nu mai vorbim de jurnalul cehoslovac, care mă transforma în dansatoare rusoaică: mă numeam Montherlantova și dansam în Moar*tea lebedei. Și* mai exista și un plic separat, care nu conținea decât o singură tăietură de ziar, unde se spunea că începusem să fac burtă, și m-a costat și ea trei franci. M-am consolat, după atâtea calomnii, bând un sirop de migdale. În scurte vorbe, am făcut tot ceea ce poate face mai frumos un călător.

L-am găsit pe Puig la hotelul meu, în *patio.* Un faimos hotel, unde există, spune un pliant, „apartamente pentru câini" și unde o inscripție lipită pe ușa ta te previne că „dacă s-ar întâmpla ca un țânțar să vă tulbure odihna…", nu-mi mai amintesc bine sfârșitul frazei, dar mi se pare că într-un caz atât de grav ți se restituia prețul camerei, îi trimisesem lui Puig un bilețel prin care îl rugam să cinăm împreună. Era un omuleț spân, cu o ușoară burtă, cam de vreo cincizeci de ani, purtând o bască pe cap, și pe al cărui chip fericit se putea citi o lipsă absolută de nevoi spirituale.

Puig mi se adresă în catalană. Era un mod afectat al lui de a spune: „Catalana este limba spaniolă, castiliana nu-i decât un dialect". Căci Puig profesează cel mai mare dispreț pentru simplismul intelectual, social și sexual al spaniolilor. Apoi, după ce își satisfăcu mania, mă felicită pentru lovitura de corn pe care o primisem, îmi ceru nenumărate detalii tehnice despre accident, apoi am trecut la subiectul principal. Dar când i-am explicat că voiam să o văd pe fetiță, să-i spun că mă fermecase, să-i dau un buchet de flori și să plec, pe fața lui se așternu o expresie de deziluzie comică. Îl duceam într-un univers care pentru el era absurd. Neînțelegându-mi motivele, crezând că ezit de teama unui eșec, îmi repeta,

printre frunzele unui palmier ce se mișcau fără încetare din cauza unui curent de aer continuu:

— La Barcelona, toate femeile sunt niște c…! Aici îi vezi pe băiețașii de paisprezece ani ducându-se la b…! Singurul oraș din Spania unde, sub influența ideilor europene, lumea începe să înțeleagă că mai există și altceva decât plăcerile solitare! Noi facem tot ceea ce ne place! Iată deviza femeilor din acest oraș.

Și el arăta spre cuvântul *Disponible,* scris pe un panou publicitar pentru locuințe de închiriat, din holul hotelului. Spunea toate acestea de parcă mi-ar fi spus: „Noi avem primele uzine din Spania, primele spitale din Spania". Lui Puig îi plăcea Iluminismul. Pe bună dreptate, credea că iubirile facile sunt una dintre „luminile" acestuia.

Am mers spre Paralelo, urmați de un băiețaș care purta un buchet mare de flori: era unul dintre acei sălbatici copii spanioli, cu mijlocul subțire, atât de supli încât te-ai putea încinge cu ei. Toate ziarele anunțau la aceeași oră că frizerii vor avea o casă de pensii. Mă gândeam la nenumăratele fete tinere care la acea oră plecau la cinema, și eram mulțumit să le simt fericite. Această plimbare, întreruptă de o oprire la fiecare cinci pași, pentru că spusele lui Puig, devenind tot mai pasionate, cereau din partea lui (și din partea mea) o clipă de nemișcare plină de înțelesuri și însoțită de tot atâtea ușoare lovituri pe antebrațul meu câte propoziții principale comportau spusele lui, a prilejuit o nouă criză de entuziasm.

Puig, mângâind cu o privire circulară reclamele și vitrinele din piața Cataloniei: „Iată! avem policlinici! superproducții! pensiuni vegetariene! pernițe făcute de surdo-mute! Totul…!" În această efuziune finală își adună întreaga ființă: „Nu știu să fie în Europa un oraș în care să existe mai multe cafenele decât în Barcelona". Adăugă, pe un ton veninos: „Aici, lumea se spală. Noi nu avem nevoie *să ni se dezinfecteze cafenelele de mai*

multe ori pe zi”. Aluzie la pancartele ce pot fi citite în cafenelele din mai multe orașe din Sud, în cele din Granada de exemplu! „Această cafenea este dezinfectată de mai multe ori pe zi”.

Conveniserăm că, în timp ce eu mă voi plimba prin fața teatrului, Puig se va duce să-l caute pe organizatorul spectacolului, va afla numele domnișoarei, că va veni să mi-l spună și că eu îi voi trimite buchetul. Apoi aveam să urcăm și să le întâlnim pe cele două femei.

În timp ce așteptam, eram plin de scrupule și aproape și de remușcări. În modul în care o tratasem exista ceva atât de injurios! Mă apropiasem de ea și apoi dădusem înapoi. O aruncasem, după ce mă slujisem de ea, da, după ce mă slujisem de ea. O împresurasem cu toate imaginile care o înfățișau abandonată și fără putere, obiect al nerăbdării și al plictisului meu. Și toate astea la adăpost, fără ca ea să știe nimic, ca un om care ascultă îndărătul unei uși, în timp ce ea se abandona cu ingenuitate. Și ea ignora toate astea. Dar acum îi provocam marea rană, cea de neiertat: o falsă speranță. Îl cunoșteam prea bine pe Puig, îi cunoșteam exuberanța, firea ditirambică, pentru a nu ști că în acest moment el le anunța celor două femei un fel de schimbare a sorții lor. Cât de vinovat eram față de ea! Când ea îmi va întinde mâna cu încredere, voi putea oare să i-o iau fără să mă rușinez? Ah! măcar dacă primele mele cuvinte îi vor risipi iluzia!

După un sfert de oră de absență, Puig se întoarse:

— Se numește Dolores Lopez. Cealaltă femeie este într-adevăr mama ei. Nu există tată, și este copil unic. Totul se anunță minunat!

În ciuda tuturor spuselor mele, el tot credea, tot nu putea să nu creadă că puneam la cale o aventură galantă. Continuă:

— Probabil ca sunt foarte sărace. Iar ea este o fetiță. După cum este îmbrăcată, e limpede că nu

are amant, *claro.* Ai toate șansele! Are poate o prietenă. Femeile care nu se pot îmbrăca bine au prietene, pentru că, între colege, nu le este rușine… Dar e o fetiță, o mielușea. Dacă ai fi vrut, știi, eu cunosc niște femei mult mai potrivite, întocmai cum îți trebuie ție! Inteligente! Niște femei care au călătorit! Dar hai să intrăm!

Ah, de ce, pentru prima oară, introdusesem o a treia persoană în afacerile mele „amoroase”! Am iubit întruna, n-am crezut decât în asta, n-am știut să fac decât asta; și, de când aveam șaisprezece ani, niciun bărbat nu a putut să spună: „Iată pe cine iubește”. De ce am renunțat la acest secret? Când îl amesteci pe un al treilea într-o aventură sub pretext că o va facilita, nu numai că de obicei acesta nu o facilitează (în fond, de ce aveam nevoie de Puig pentru a intra în relație cu cele două femei de la teatrul din Paralelo?), dar o întinează. O legătură este otrăvită parcă de fiecare dintre cei care o cunosc. Totuși aceste gânduri au fost repede acoperite de impulsul pe care mi-l dădeau informațiile aduse de Puig. Acest omuleț cu bască mă ispitea arătându-mi comorile pe care eu nu trebuia decât să mă aplec să le culeg.

Am urcat pe o scară dărăpănată. Organizatorul spectacolului – un bărbat cu trăsături fade și cu zbârciturile premature ale oamenilor care trăiesc în apropierea scenei, și purtând un inel cu un diamant fals, numai bun să te dezguste pe viață de bijuterii – ne spuse câteva cuvinte de bun venit, fericit că teatrul lui îi plăcuse unui „publicist” parizian. Ne introduse într-o mică încăpere sărăcăcioasă și prăfuită, decorată cu niște gunoaie de bazar și cu un portret în culori al lui Ferrer, decupat dintr-un ziar și prins pe perete. Nu apucasem să schimb niciun cuvânt cu Puig, și cele două femei erau deja în fața noastră, mama în haine de oraș, fetița cu acel „tutu” pe care-l purta în primul tablou al revistei.

Încă de la prima mea frază, așa cum îmi promisesem, i-am spus, insistând pe cuvinte: „Mâine mă întorc pentru foarte multă vreme la Paris. Am vrut doar să te felicit…” Și am mai adăugat ceea ce se spune în asemenea ocazii. Chic*a era* cu un cap mai mică decât mine, deși pe scenă mi se păruse atât de înaltă. Îi vedeam de-aproape ochii verzui, ciudați precum carena corăbiilor atunci când o vedem sub apă, unghiile „nefăcute” presărate cu pete albe, degetele cu înțepături de ac, locul unde încep sânii, gingași și duri precum inima tare a crizantemei. În clipa când intrase, își trecuse limba peste buze, pe care chiar și le mușcase puțin. (La vârsta asta toate seamănă cu niște mici rozătoare.)

Mi-au spus că erau din Valladolid, și, plină de mândrie, mama rosti cu accentul cel potrivit: *de Castilia la Vieja,* da, era într-adevăr micuța infantă de Castilia! Și mi-au mai spus că fetița era copil din flori, că tatăl plecase pentru totdeauna, că viața era grea. Apoi, dintr-odată, mama spuse:

— Trebuie să mă duc să mă îmbrac. Puteți sta de vorbă puțin.

Ea dispăru. Puig, de asemenea, cu un surâs murdar pe buze. Am rămas amândoi față-n față.

Nu-mi mai amintesc ce ne-am spus, desigur, doar lucruri banale. Ea se mișca puțin de fiecare dată când începea să vorbească, așa cum fac fetițele; răsucea un elastic, de-ai fi zis că l-a adus anume cu ea; mâinile nu i se odihneau nicio clipă. Era o ființă simplă. Am găsit că e proastă, așa cum prevăzusem, dar avea acea prostie lipsită de pretenții care își are farmecul ei la sexul femeiesc, care nu-i insuportabil decât când se crede a fi ceva. Din când în când îmi venea să-i spun: „Haide! totuși! fii cât de cât inteligentă!” Dar la ce bun, de vreme ce plecam?

Simțeam că nu trebuia să fac decât un gest și ea va fi fericită, eu voi fi fericit, mama ei va fi fericită. Totul îmi spunea că era cu desăvârșire

inocentă, că eu eram primul și că ea accepta. Atunci, în câteva secunde, orbește, am luat hotărârea să plec. De data asta nu rațiunea mă îndemna, ca ieri, spunându-mi că foarte curând mă voi fi plictisit de ea. Dimpotrivă, acum rațiunea mea îmi spunea că era o nebunie să nu culeg această floare. Acum mă îmbăta întunecatul vin al absurdului, tentația nesănătoasă de a-mi face rău și de a mă mutila fără niciun scop. Să pot lua și totuși să nu iau! Forța de a acționa împotriva mea însumi se instalase în mine ca un demon, aceeași forță a tenebrelor care, de atâtea ori, cu riscul onoarei și uneori al vieții mele, mă îndemnase să posed ființe pe care nu le doream, și care mă îndemna acum să refuz ceea ce doream.

— Plec, i-am spus, dar îmi voi aminti totdeauna etc.

— Îți voi trimite fotografia mea.

— Nu, prefer să te uit cu desăvârșire.

La ce bun să rămân mai mult? Să mă chinuiesc mai mult?

— Adio, i-am spus, mă tem că din pricina mea nu vei intra la timp în scenă.

Nu am vrut să o sărut. I-am întins mâna, dar, când ea o apăsă, ceva se prăbuși în mine și, aplecându-mă, i-am apucat amuletele sfințite și am rămas multă vreme cu buzele lipite de ele, deznădăjduit și simțind cum mă pierd cu totul. Apoi, m-am întors fără să o mai privesc măcar o dată, fără să vreau să știu ce expresie căpătase chipul ei, și m-am pomenit pe scară, unde ajungeau sunetele înăbușite ale orchestrei.

Dacă acel culoar în care m-am aflat după coborâre m-ar fi dus în sală, nu știu ce s-ar fi întâmplat. Poate că totul s-ar fi schimbat. Văzând-o ca leșinată în brațele mamei sale, sub ochii mei, și de data asta aruncându-mi o privire, cred că nu aș fi rezistat. Dar din întâmplare ușa artiștilor era deschisă spre stradă. Și acolo m-am și pomenit.

— Taxi! La gara pentru Franța!

Doamne-Dumnezeule! dacă ar fi un tren care să plece chiar acum! De la Paris, voi trimite un cec pentru hotel și pentru a mi se trimite bagajele. Dacă s-ar putea să se întâmple ceva care să mă smulgă brutal, care să pună, odată cu fiecare secundă, ceva mai multă distanță între această fericire și mine, care să-mi dea senzația ireparabilului…

Gara.

— *No, señor.* Acum nu aveți niciun tren. Primul tren pleacă abia mâine, la ora 7 și 35 de minute.

— Chiar niciunul? Nici chiar un personal?

— Niciunul până mâine dimineață.

Abia atunci mi-au țâșnit lacrimile din ochi.

M-am întors. Mi-am plătit nota la hotel: mi se părea că asta îmi grăbea plecarea, care începea chiar acum. M-am dezbrăcat, de parcă hainele mă ardeau, pentru ca plictiseala de a mă îmbrăca din nou să fie ca o piedică în fața impulsului de a alerga către Paralelo. Am scris în grabă pe o carte de vizită câteva cuvinte – extravagante – scuzându-mă față de Puig. M-am aruncat pe pat. Aș fi vrut să fiu închis cu cheia, pe dinafară.

Totul era posibil. Mi-o făceam amantă. Dacă nu ne plictiseam unul de altul și dacă se arăta curajoasă, mă căsătoream cu ea. Trăiam în Andaluzia, și trei luni pe an la Paris. Aveam zece băieței, *de cară morena* – Paco, Inigo; prenumele celorlalți nu le știam încă, cu inele de aur încă de la vârsta de șapte ani, cu un cercel în urechea dreaptă, după moda arabă adoptată în Spania, pe care-i învățam să *torear* și de care eram îndrăgostit… Cine știe, poate chiar mă asociam cu un proprietar de tauri, și cumpăram o crescătorie, și eram îndrăgostit și de unii dintre taurii mei cei mai tineri… Toate astea erau realizabile. Nu pe termen lung sau sub semnul unor dacă; a doua zi dimineața puteam pune prima piatră a acestei vieți noi. Toate aceste imagini, toată această fericire care era*u în stăpânirea mea, eu le t*rimiteam,

asemenea valurilor de ieri-seară, să ia cu asalt un dig care era hotărârea mea de a pleca, și despre care știam că *nu v*a ceda. Am rămas astfel, într-o stare de mare suferință, gemând cu voce tare, plângând de tristețe, dar și de mânie împotriva mea însumi și împotriva acelui dușman al meu pe care îl dezlănțuisem în mine. Iubirea mea, senzualitatea mea, rațiunea mea, un cor de voci diverse, și toate de acord, îmi strigau: „Încă poți să fii fericit! Fericirea e aici! Ia-o! Și chiar dacă nu-i fericirea, este plăcerea, și tu știi bine că nu putem lua cu noi în moarte decât plăcerea." Dar ceva mai puternic, obtuz, încăpățânat, bestial, repeta: „Nu. Nu. Nu.– Nu."

Soarta, care strecoară puțin bine în orice rău, a făcut astfel încât a doua zi dimineața cei de la hotel au uitat să mă trezească. Când, ieșind din somn, m-am uitat la ceas, am văzut că era ora șapte (ora legală la care poliția are dreptul să te aresteze la domiciliu). Mai rămâneau abia treizeci și cinci de minute până la plecarea trenului. Nu-mi mai puteam îngădui nicio clipă ca să reflectez sau să mă înduioșez. A trebuit să mă mișc ca un nebun, cu atenția încordată, până în momentul când m-am văzut în tren.

Atunci, din nou, mi-au țâșnit lacrimile, în fața vecinilor mei de compartiment, care la început mă priveau pe ascuns, iar apoi își întorceau privirile, din discreție. Dar, nu-i așa? eu eram cel care-i stingheream. M-am dus și m-am privit în oglinda din compartiment, am privit acel cap ridicol, acel cap scandalos, grimasa și urâțenia mea – eu, cu chipul scăldat în lacrimi, și încă pentru o femeie, o, de-a pururi rușine! Să-mi amintesc de capul acela.

Și trenul s-a pus în mișcare. Dacă ar fi fost acolo, ea ar fi făcut semnul crucii. Dar *de îndată ce există mișcarea* – și asta îi va interesa pe contemporanii mei, analiști care nu se plictisesc niciodată de verbul *a pleca*, de îndată ce actul de a se îndepărta de ceva și de a se apropia de altceva a

fost o realitate, un calm misterios începu să pună stăpânire pe mine. „Binecuvântată este mișcarea”, spune un proverb marocan. Un cerc se închise în jurul a ceea ce trăisem. Așa cum fixatorul fixează un desen în creion, cele trăite de mine fură fixate până la moartea mea. Din ele se înălță amintirea, ca un abur. Atâtea aventuri începute ca și aceasta fuseseră duse la împlinire, dar originalitatea și valoarea acesteia constau în faptul că ea fusese oprită, limitată la un vis, pe care îl voi putea la nesfârșit împodobi cu întâmplări posibile. Micuța infantă nu mă va mai înșela acum; eram salvat. Dându-mi-se, ea mi-ar fi satisfăcut simțurile; refuzându-mi-se, ea mi-ar fi aprins inima; dispărând, ea îmi dăruia libertatea: astfel pot să spun mereu da vieții. Și în același timp, printr-o ciudată răsturnare, această țară pe care o iubesc atât de mult, această țară unde, ieri-seară, mă gândeam să locuiesc, să-mi întemeiez un cămin, pe măsură ce se apropia momentul de a o părăsi, îmi apărea într-o lumină crudă și nedreaptă, căci îmi spuneam: „Peste șase ore voi scăpa de oamenii ăștia…” Într-o natură care conține toate contradicțiile, există întotdeauna o parte care este satisfăcută, orice s-ar întâmpla. Cum se mișcă întruna, ea vede diferitele aspecte ale lucrurilor, rând pe rând. Îmi reluam deci destinul, mereu rătăcitor, mereu urmărind ceva, mereu fugind după ceva, jucându-mă cu fericiri pe care le rup în bucăți și le arunc, pradă tuturor nălucilor. Fără îndoială că avusesem dreptate să o îndepărtez de mine pe această fetiță, și de lanțurile care ne-ar fi făcut să suferim pe amândoi. Unii cred poate că eu încerc să mă întipăresc în suflete; de fapt, eu caut să mă șterg din ele. Ea va păstra de la mine un buchet de trandafiri și flecuștețul pe care i-l voi trimite de la Paris: sunt daruri care îți dau certitudinea că sunt mai plăcute decât cele ale inimii. Făcusem față de ea singura faptă pe care o puteam săvârși fără să o distrug și mă gândeam cu

o melancolie, care totuși nu-mi făcea rău, că totul era bine astfel, în timp ce, după nouă luni petrecute pe pământurile arse ale Spaniei și ale Africii, revedeam pajiștile și arborii Franței, și cerul ei, în culori serioase.

Partea a doua

Ajuns la o asemenea oboseală, încât ziua în care nu prevăzusem să-mi fac o plăcere, ziua de „pauză”, devenise pentru mine singura zi plăcută – jur că nu exagerez, mi-am schimbat brusc atitudinea și mi-am spus: „Barres și cei ca el aveau dreptate, și eu eram cel care mă înșelam. E de la sine înțeles că oamenii care nu au un vis realizează ce vor. Dar, pentru un creator, este inutil să realizeze”.

Și totuși, chiar în momentul când îmi spuneam asta, ceva continua să mă chinuiască. Pentru că este o teorie care-i avantajează prea mult pe cei neputincioși, pe toți cei care, lipsiți de voință fiind, de sănătate sau de mijloace materiale, trebuie să se mulțumească să-și închipuie ceea ce nu pot împlini; pentru că justifică prea mult sardanapalismul ieftin, așa cum l-au practicat atâția poeți cu existență mediocră în decursul ultimului secol.

Într-o bună zi, într-un oraș din Islam, am avut o iluminare care mi-a rezolvat această problemă. Totul era gata pentru marea feerie; și cu prețul a nenumărate combinații! Cadrul, ființele: era de ajuns să rostesc un cuvânt și aveam totul. Dar nu am rostit cuvântul. Voluptatea pe care am gustat-o a depășit-o de mii de ori pe cea pe care aș fi simțit-o dacă aș fi mers până la capăt. Și puternica satisfacție de a fi refuzat: să fi putut și să nu fi vrut! Cred că până și în cel mai arid deșert această floare mai poate crește. Mi se pare, și cred încă asta, că momentul când am hotărât să mă abțin era unul dintre momentele importante ale vieții mele, că făcusem cu adevărat un pas în arta de a face viața să dea tot ce poate ea. Căci mă însoțisem cu ne-trăirea, *care este marele furnizor al sufletului, și, prin obstacolele pe care a trebuit să le învinge înainte de a ajunge la înseși porțile*

feeriei, cu destulă trăire *pentru a mă îndepărta de cei cărora le ajung visurile lor, pentru a mă îndepărta de onaniștii poeziei.*

La fântânile dorinței, p. 117

I

Am scris în august 1927, cu pisica mea pe genunchi, mica povestire pe care ați citit-o. La puțină vreme după aceea a apărut cartea *La fântânile dorinței.* Apoi, am plecat din nou din Franța, timp de șapte luni. Iubesc anumite locuri, ca și anumite persoane, pentru plăcerea pe care o simt când le părăsesc. De mai mulți ani, șederile mele în Franța nu sunt decât niște așteptări, și numai ca așteptări le pot suporta. Trăiesc conform vechii devize militare: „Încalecă și f… descalecă și du-te!”

Veți fi mirați văzând că mă întorc chiar în aceste locuri pe unde rătăceam de vreo trei ani și de unde nu adusesem decât strigătele de groază din *Fântâni.* Mă întorceam acolo așa cum un toreador, rănit de taur, se ridică mânios și, sângerând, se aruncă asupra lui pentru a-l pedepsi – pe acesta, și nu pe un altul, chiar dacă după aceea trebuie să cadă. În aceleași locuri ca în anul precedent, în aceeași perioadă, în aceleași condiții: și asta în mod voit. Noutatea consta în experiența mea mai lungă, suferința mea de care, presupun, mă descărcasem în parte exprimând-o, în sfârșit, sfaturile prilejuite de cartea *La fântânile dorinței,* care îmi slujeau drept călăuză, căci știam că nu trebuia decât să adopt atitudinea opusă pentru a merge în direcția care îmi convenea. Oamenii îți arată cum să procedezi ca să dobândești fericirea lor. Dar cum nu-i vorba de fericirea lor…

Îmi spuneam: „De trei ani merg în sensul naturii mele. Este deci cu neputință să mă fi înșelat. Am găsit mai multă plăcere decât meritam, tocmai pentru că nu am împins lucrurile destul de departe. M-am lăsat oprit în drum de Dragoni, și poarta grădinii este ceva mai departe. Am săpat un tunel, și totuși întunericul rămâne la fel de adânc ca în

prima zi; dar poate că nu sunt despărțit de lumină decât printr-un perete subțire”.

M-am hotărât să nu-mi urmez numai instinctul, să nu mă mai încred doar în mine însumi, să nu mă mai las descurajat și, în sfârșit, să merg până la capăt, ceea ce îmi jurasem să fac odinioară, dar fără să mă țin de cuvânt, dând îndărăt în fața acelor obstacole care m-au contrariat cel mai adeseori, obstacolele pe care le întâlnesc în mine însumi. Cunoscuse trupul meu prea repede oboseala pe care ți-o lasă plăcerea? Nu trebuia decât să-mi întăresc trupul. Suferisem din cauza unor mijlocitori? Am renunțat la orice mijlocitor. Aveam obligații față de unii oameni? Le-am redus încă și mai mult. Văzusem locuri care mi se păruseră sterile? Ei bine, trebuia să caut în ele mai în adâncime. Trebuia, mai ales, *să realizez mereu,* indiferent care ar fi fost fantomele care, în ultima clipă, ca în cazul aventurii din Barcelona, ar putea să se interpună între faptă și mine. Pe scurt, trebuia să fac ceea ce făcusem și până acum, dar împingând totul până la ultima limită. Am plecat cu acea mare provizie de curaj și de tenacitate necesară oricui caută să fie fericit.

Am zburat prin văzduh și am străbătut apele. Și m-am așezat într-o insulă, unde mă așezasem și altădată, dar atunci nu simțisem decât nemulțumire. Și pe această insulă, punându-mi în practică hotărârile, am făcut astfel încât după câteva săptămâni puteam să scriu cele ce urmează. Starea de irealitate în care trăiam – de feerie – a trecut în stil. Dar să nu vă lăsați înșelați. Aceste fraze vaporoase exprimă cea mai solidă realitate.

PAGINI SCRISE
ÎN INSULA FERICIRII

Spunem întruna că oamenii seamănă cel mai mult cu zeii când. Fac cât

mai mult bine. Dar putem spune despre ei cu și mai mare îndreptățire că seamănă cu zeii atunci când simt cea mai mare fericire.

Strabon

„Dus pe norii magnificenței, mânat de adierile plăcerii, am tras la mal pe insula cea mai minunată, unde trăiau niște ființe desăvârșite. Mi-am dorit multe bucurii și le-am avut. Am cerut diferite lucruri și le-am obținut totdeauna. Mi-am dorit noi plăceri, și mi-au fost îndeplinite și aceste dorințe.

«În sfârșit, îmi spuneam, iată-mă trăindu-mi adevărata viață, pe mine, care nu sunt făcut decât pentru a gusta cele mai mari delicii!» La fiecare pas, exclamam: «E minunat!» în fața mulțimii de ființe frumoase. Mergeau cu gura întredeschisă molatic, cu fețe de vis, colorate intens de aerul cu miros de iarbă, iar eu, după ce le depășeam, le simțeam privirea ațintită asupra mea. Unii se apropiau, așa cum face un câine sau o pisică, din dorința de a căpăta o mângâiere. Mirosul lor natural era atât de plăcut, încât le parfuma hainele (așa cum se întâmpla și în cazul lui Alexandru cel Mare, după spusele lui Aristoxenos). O, relativitate! Nu mai dădeam nicio atenție unor chipuri care înalte locuri m-ar fi înnebunit, într-atât d numeroase erau aici. Și la început eram ca pierdut și cuprins de o mare neliniște, văzând că las să-mi scape totul, din cauza numărului lor prea mare. Căci, printr-o fericită îmbinare, cele mai multe dintre aceste ființe erau la fel de ușor de abordat, pe cât erau de frumoase. În Insula Fericirii, clima, temperamentul, legile, tradițiile și simplitatea prezentă în toate lucrurile au creat în moravurile amoroase aceeași simplitate inocentă.

Aici fiecare se oferă de îndată ce a împlinit treisprezece ani, și până la vârsta cea mai înaintată, și singura lege care reglementează aceste raporturi este interdicția de a face ceva împotriva caritații. Animalele sunt și ele foarte tandre și voluptuoase.

Când am știut asta, când am fost foarte sigur, am respirat atât de greu, încât mi-am dus mâna la frunte. Fac uneori gestul acesta, când mă năpădește cu prea mare putere bucuria, și el ar putea deveni pentru mine semnul clișeu al acestei stări. Khosrau din miniaturile persane, când o vede pe Șirin, își bagă totdeauna un deget în gură, ceea ce înseamnă că e cuprins de o bucuroasă uimire.

Atunci am meritat să mi se mai spună și Dionysos, «cel care își duce viața într-o petrecere», și Atena, «pe care nu o ating grijile», și aziz-ul din Egipt, «regele cu veșnic tânără fericire». – Singura viață posibilă este cea cu ape și soare, în veșminte largi, ușoare, și în culori luminoase, în care trupul să se lase ghicit întruna în goliciunea lui. Oricare ar fi plăcerile, ele au mai întâi nevoie de aceste condiții pentru a fi. Insula Fericirii e un loc foarte potrivit: temperatura oscilează aici între 20 și 25 grade, și asta aproape tot anul. – Nu mai simțeam nicio oboseală, scăldat fiind de toată această prospețime a iluziei revenite. Așa cum pasărea zboară din ramură în ramură, zburam și eu din plăcere în plăcere. Nu mai aveam timp să sper, nu mai aveam timp să-mi amintesc. Și repetam întruna, ca și cum trebuia să-mi ispășesc fericirea (sentiment pe cât de păgân, pe atât de creștin): «Aș vrea să mor acum! Aș vrea să mor acum!» Uneori, sufocându-mă, cu obrajii în flăcări, cu nervii vibrând, mă întindeam pe pat câteva minute, ca să mă destind, să-mi revin în simțiri, și îmi ascultam inima cum bate clopotele peste vuietul uriaș al vieții mele.

Lucrurile aveau culoarea unei veșnice veri. Dar universul nu își mai cânta cântarea blestemată, acea cântare pe care o auzisem înălțându-se din

coline și din marea de o hidoasă splendoare, într-o zi mai mult decât în toate celelalte, în Tunis: «Zadarnic, zadarnic, de la fereastra mea, soarele deasupra colinei, deasupra mării». Frumusețea locurilor, care se aruncă asupra mea ca un animal sălbatic când nu-mi mai pot satisface aici dorințele, colabora la fericirea mea, acum că viața îmi era în acord cu ea. Cerul, marea, pământul mă strângeau în brațe. Tremurai luminii se așeza pe pieptul meu. Mi s-a întâmplat, în timp ce mă plimbam, să-mi dau dintr-odată seama că mergeam cu un surâs pe buze, și să-mi plec privirea, cu un fel de rușine că se poate ajunge încă atât de ușor la mine, că sunt la bunul plac al creaturilor, că ele mă pot satisface până la acea plenitudine. Mi s-a întâmplat să strig, seara: «Nu trebuie să dorm! Nu trebuie să dorm! E prea frumos ceea ce trăiesc în stare de trezie!» Dar adormeam, la ora opt, îmbrăcat, pe patul meu, doborât, frânt de emoția mult prea mare și de tensiunea nervoasă.

Îmi mulțumesc mie însumi că n-am deznădăjduit în zilele de curaj. Îmi mulțumesc că nu am renunțat la pasiunile mele. Nu L-am chemat pe Dumnezeu când eram greu încercat, dar îmi place să-i mulțumesc astăzi: ai întotdeauna o dulce stare când le mulțumești celor care nu au făcut nimic pentru tine. Dar… pot oare spune asta? O, Dumnezeul meu, Tu, care mi-ai îngăduit să nu cred în eternitate!

«Omul vrednic de acest nume trebuie să soarbă din plin din plăcerile vieții. Mâine, o, judecătorule sever, când vom fi morți amândoi, căruia din noi îi va fi încă sete?», citim într-unul dintre cele mai vechi texte ale Islamului, moallaka din Tarafa. Mă gândesc la *cei cărora le va fi încă sete,* la cei care, în timpul vieții, și-au inventat motive, religioase sau filosofice, ca să lupte împotriva dorințelor lor inocente. Prima mea pornire este să-i plâng pe acești sărmani păcăliți. După aceea (cu un surâs), îi invidiez puțin; ce fericită condiție pentru a crea o

frumoasă operă literară! Apoi toate aceste sentimente se contopesc într-unul singur, sunt devorate de un strigăt care năvălește peste tot, distruge mila, distruge curiozitatea, distruge simpatia: «Nu! asta-i o idioțenie!» Dimensiunea patetică dispare, ucisă de ridicol.

Pe sub copaci, în jurul fântânii Salsabil, unde curge veșnic o apă cu gust de zmeură, coruri de bărbați îl laudă pe Dumnezeu, adică pe ei înșiși, pe scurt, se laudă pe ei înșiși pentru că nu cred în viața viitoare, și își bat joc de un paradis imaginar de vreme ce ei sunt în sânul acestuia de aici. Ei cântă: «Acum râdem de speranță. Nemaiavând nevoie de speranță nici pentru această viață muritoare, de vreme ce am ajuns la tot ce ne-am dorit, cum să sperăm într-o viață nemuritoare? Speranța, de care nu mai avem nevoie, pălește și dispare în fața a ceea ce a fost dobândit, ca lumina unei lămpi când vin zorile. Punându-ne capul pe perna lipsei de speranță, nu vedem în fața noastră decât un lung șir de plăceri, și la capătul lor, aproape bun pentru că este drept, și strălucind în lumina dreptății sale, Neantul, ca un mare diamant negru».”

Iată ce scriam atunci.

În fiecare dimineață plecam să descopăr ziua. Mergeam la vânătoare de zâne precum puștii porniți să vâneze vrăbii. Uneori un câine, privindu-mă cu ochi lascivi, mă urma vreo cincizeci de metri. Plăcerile mele erau atât de numeroase – binecuvântată fii, Natură, care mi-ai dat un trup de care am putut abuza fără să-mi fac rău! încât treptat începeau să se decoloreze. Viața mea consta în a mi le reprezenta pe cele pe care urma să le trăiesc, ca și pe cele pe care tocmai le trăisem, și zilele mele treceau în aceste alternanțe între faptă, imaginație și amintire, fără a putea să mă ocup de nimic altceva. Uneori nu mâncam decât o dată pe zi, ca să-mi creez o dublă beție, una a lucidității,

născută din înfometare, și cealaltă a obscurității, cea a mâncării după ce nu mâncaseși. Nobila Tihnă, divina Trândăvie îmi îngăduiau să mă reculeg, să mă adun în senzațiile mele. Între două coborâri în carne, ridicându-mă dintr-un trup ca dintr-un vis, cu un fel de clătinare și cu o greață pe care o iubeam mult, mă cufundam în apă pentru a stinge în mine arsura voluptății, îngropându-mi fața și pleoapele grele în mormântul de parfumuri care este un buchet de flori reci; și dacă mi se întâmpla să-mi întâlnesc chipul într-o oglindă, mă opream o clipă, aproape mirat când vedeam că mai am încă o față de om la ieșirea din acele abisuri de fericire.

Orice s-ar întâmpla, nimic nu-mi va putea lua toate acestea.

Cred că există mulți oameni care, dacă, în momentul când fac dragoste, o voce fatidică le-ar spune: „Când vei ajunge la apogeul plăcerii, vei avea un stop cardiac”, nu și-ar slăbi îmbrățișarea. Există morți mai nobile. Dar există oare morți mai înțelepte? Mai mult, în momente de primejdie, când pământul se cutremură sau barca dă să se răstoarne, am făcut nebunia să accept moartea, și să o accept cu elan, dacă trebuia să dispar strângând în brațe – în acel moment de dezordine – un corp necunoscut pe care hazardul îl adusese lângă al meu; – da, pentru această clipă, renunțam cu bucurie la eternitate. Winckelmann spune că pe vremea lui la Roma putea fi văzută o urnă sepulcrală pe care era înfățișată o scenă de dragoste (Winckelmann o califică în chipul cel mai aspru), cu o inscripție din care s-au păstrat doar cuvintele următoare: „Ce-mi pasă?” Pentru cenușa mea nici nu aș vrea alte cuvinte. Dar a-ți exprima „ultimele dorințe” este supremul mod de a te înșela, de vreme ce se știe că moștenitorii tăi, dacă acele dorințe contravin principiilor lor, găsesc o portiță ca să nu le execute. Ei nesocotesc ceea ce o ființă, pe care uneori o și „iubesc”, le-a cerut în

ceasul cel mai sacru, și fac asta având conștiința liniștită. Vedem asta în fiecare zi.

Cititorii mă consideră probabil un porc, căci porcii au reputația, pe care îmi pare că au uzurpat-o, că au o viață foarte voluptuoasă; și mi se reproșează că nu mă ocup de lucruri *serioase.* Dar când observ cât de ușor se lipsesc oamenii de o viață voluptuoasă și de al său *anesis,* ba chiar nu au nicio noțiune despre ea, prinși cum sunt în magma lor morală și socială, și simțindu-se bine aici, și uitându-se la tine fioros când le spui că asta nu-i fericirea, și scrâșnind către tine: „Ba este! Ba este! Sunt cu mult mai fericit decât tine!", nu mai am nicio remușcare pentru perioadele în care singura mea ocupație este să mă bucur onest de simțurile mele. Vor exista totdeauna domni care să facă politică, economie și morală, și să se simtă astfel importanți: gulerul țeapăn nu moare chiar atât de ușor. Eu însă respir deliciile acestei lumi și nu iau parte la ea decât în felul acesta. Merg din floare în floare, făcând din orice miere și părăsind repede plăcerea de care m-am săturat pentru o alta. Până în clipa când toate astea se vor schimba, căci mă cunosc prea bine ca să nu prevăd că va veni și ziua când voi avea nevoie de o stare diferită, dacă nu chiar opusă.

Cât privește mizeria poporului, ea era foarte departe de mine. Pe Insula Fericirii este foarte puțină mizerie. Niciun tânăr și niciun adult nu sunt săraci, pentru că, așa cum am mai spus, de îndată ce nu mai sunt copii, toți se prostituează (cu cel mai mare succes, căci e o rasă magnifică, îmbrăcată în haine de o frumusețe ucigătoare). Și cum oamenii în vârstă închid ochii, căci ei își amintesc că au făcut același lucru, tinerii, recunoscători că nu li se pun interdicții și ascultând și de înclinația lor, pe care o favorizează generoasele moravuri de pe insulă, le dau discret bătrânilor părinți bani din cei câștigați cu

farmecele lor. Aproape în toată insula domnește deci bunăstarea.

Curând, mi-am redus plăcerile, pentru a le păstra savoarea; și zile întregi am trăit doar cu gândul la ce făcusem în ajun și la ce voi face a doua zi. Dar ce liniște regală! Ce dezinteres divin! Neliniștea din anii trecuți, îndârjirea de a obține, de a obține, de a obține, și de fapt de a nu obține nimic, ah! mă gândeam, toate astea au rămas undeva departe, ca o dragoste uitată… Toate acele diguri de care ieri mă izbeam, cu exaltarea unui val, toate acele stânci în jurul cărora stârneam atâta spumă, acum nu le mai vedeam în fața mea, ci în urma mea, perimate… Ce miracol!

În acele ceasuri eliberate de obsesia dorințelor mele prin realizarea lor, cât de multe lucruri se întorceau în mine! Dorința ieșise, și în locul ei intra lumea cea vastă, care mă lua în brațele ei. Nu numai frumusețea naturii, dar toate bunurile universului: gândirea și operele oamenilor, și chiar și ale mele. În acest răstimp de odihnă, scriam *Almuradiel*[6]. (Las să fie tipărit numele *Almuradiel* pentru că deja l-am comunicat publicului. Lucru de care îmi pare rău. Este un nume care nu trebuie rostit decât cu privirea plecată. Și totuși nu-i decât un nume de substituție, adevăratul nume fiind prea sacru pentru a fi rostit. Bărbații vor deschide această carte așa cum se duc într-o grădină. Femeile vor desprinde din ea foi pe care și le vor apăsa pe pleoape.)

De asemenea, satisfăcându-mi dorințele, nu mai aveam să-mi reproșez nimic. Iată de ce puteam acum să mă gândesc la datoriile față de semenii mei. Ce frumoasă alegorie pentru plafonul unui palat al plăcerilor! Satisfacerea Dorințelor, încununată cu trandafiri, aducând de mână Caritatea! Cât de ușor îmi era, într-o omenire nedegenerată! într-o umanitate frumoasă, inteligentă și fără prejudecăți, adevărată mângâiere pentru ochi și minte. Conform vechii teze

platoniciene, eu nu pot să produc decât înconjurat de frumusețe. „Un chip urât mă înspăimântă[7].” Cum să-i vreau binele acelui ceva care mă umple de teamă? Nu mă simt în largul meu decât printre eroi și fapte suverane, într-o lume nobilă. Așa cum, în locuri ca Parisul, de exemplu, merg pe străzi cu privirea plecată, ca să nu văd, căci tot ce văd e o ofensă adusă ochilor mei, în timp ce pe insulă merg ținând capul sus, cu ochii larg deschiși și lacomi să vadă, tot astfel, ca și ochii mei, inima mea închisă, crispată, se deschidea. Începeam să iubesc din nou oamenii. Mă abandonam deliciilor simpatiei, care este, după cum spune Lacordaire, ceva ce ne face să înțelegem cel mai bine ce este Cerul.

Astfel, calm, și totuși foșnitor precum arborii, și purtând pe toate crengile mele privighetorile fericirii, ajungeam, pentru prima oară în viață, la un mod de a poseda liniștit și nedisputat. Nu era rutina tihnită pe care larvele o numesc fericire și care nu este decât absența unei suferințe acute, în care ele se refugiază, de teamă de a trăi, așa cum artiștii, de teamă de a trăi, se refugiază în artă, ci o fericire întruna prezentă, vorbitoare și care nu are nevoie de contraste pentru a fi verificată cu acuitate. Singura umbră pe această grădină era cea a monstrului meu lăuntric, cu burtă mare, cu mădularul flasc, cu ochii închiși, cu buzele mânjite de sosuri, și care se numește Sațietate. „Ticălosule, îi spuneam, parcă văd că o să-mi vii de hac.” Sațietatea trupului, care pur și simplu ajungea să refuze, ca un cal care refuză să bea mai mult. Sațietatea sufletului. Dar și una, și cealaltă aveau un „leac”. Leacul era simplu, era de ajuns să alternezi, era de ajuns să părăsești insula și să faci o scurtă ședere în vreun Erebos, fie el Parisul sau alt loc, pentru a-i regăsi gustul la întoarcere: cerul gri care face să „cânte” culorile lalelei olandeze.

Astfel, nici chiar în insula fericită, nu puteam să scap de această particularitate a mea, și anume că

data pe care mi-o fixez pentru a pleca, de indiferent unde, este *întotdeauna* prea îndepărtată. Căci trebuie să o spun: am început să număr zilele care mă despărțeau de sosirea vaporului! Suferisem, așteptasem, invocasem această perioadă de trei ani, și probabil dintotdeauna – și acum rupeam eu însumi această fericire! Ah! suspinam eu, când voi scăpa oare de ființele adorate! Spunând asta, bineînțeles, surâdeam. Dar în acest surâs era multă uimire, și aproape spaimă, căci vedeam această monstruozitate, și anume că într-adevăr doream să mă văd scăpat de ele; și, dincolo de mine însumi, vedeam ce este bărbatul și cum este el făcut. Și mă contemplam, fără să mă pot opune la ceea ce se forma și se desfăcea în mine, în melancoliile dulci-amare ale lucidității. Și contemplam lumea, gândindu-mă că dacă vreun magician, cu o lovitură de baghetă, ar instaura pe pământ Edenul și pacea lui, foarte curând oamenii ar reîncepe să se spintece între ei, fără alt motiv decât ca să nu se plictisească.

În săptămâna de dinaintea plecării mele, lucrurile, de care mă mai puteam bucura încă, și-au recăpătat totuși farmecul trecutului; în același timp, sfârșitul lor iminent le aprindea. Cenușa se deschise și pasărea de foc țâșni din ea cu aripile larg desfăcute. Astfel, într-o zi, după ce împrumutasem, cu puțin timp înaintea cursei, un cal de picador, am galopat cu el un timp până la Triana, prin eternul noroi al bulevardului; și plin de mirare simțindu-l atât de viu, atât de fermecător, atât de docil între picioarele mele, găsindu-i nenumărate calități, pentru că știam că peste două ore mă voi despărți pentru totdeauna de el. În ultima mea săptămână petrecută pe Insula Fericirii, natura, ființele reveniră pe scenă și intonară corul final, așa cum fac toate personajele de la operă, înainte de căderea cortinei. Dintr-odată, iubeam vreun defect de pe obrazul unei femei, doar fiindcă știam că o voi abandona

curând; până și țânțarii dintr-un colț al insulei mi se păreau încântători. Redasem vieții pateticul ei. Și spunându-mi că trebuia să părăsesc această fericire – dar nu fără a clipi complice către mine însumi răspândeam asupră-mi dulci lacrimi.

În cele din urmă, am plecat. Cerul avea insule, mări; marea avea nori. Spuma norilor trecea peste capetele noastre, scoțând țipete de corb.

Am ajuns în Africa și, după ce am dus acolo o viață ascunsă, încâlcind, ștergând pe cât puteam mai bine tot ce însemna șederea mea aici, locurile unde locuisem, datele șederilor mele, m-am regăsit la Barcelona. Am debarcat aici în ajunul Sfântului Ioan. Pe străzi ardeau focuri. Aș fi putut să sar prin flacără, cum fac cei din echipa celor *Unsprezece,* căci descoperisem, încă o dată, o *vita nuova.*

Să vă mai povestesc despre căutările mele (zadarnice), pentru a o regăsi pe micuța infantă de Castilia? Dar la ce bun să mai lungesc vorba? Fetița asta începe să ne plictisească.

II

Reflecție finală

Nu fac parte din rasa de bărbați care încearcă să smulgă din ei dorința, deoarece li se pare că podul dintre relativ și absolut, către care tinde această dorință, este tăiat. Pentru mine, absolutul nu este „Dumnezeu”, ci realul, o materie pe care o apuci imediat și sigur, pe care o iei cu mâinile goale, cum făceam cu mingea de fotbal (portarii rafinați prind mingea cu mâinile goale). Realizându-și dorințele, altfel spus, realizându-se pe sine, omul realizează absolutul.

Această concepție despre univers și consecințele ei în acțiune nu sunt în general acceptate. Să situezi absolutul în infinit, și nu în finit, singularitate temperamentală care nu are mai multă importanță morală decât faptul de a avea ochii negri sau albaștri, este considerat în general ca fiind semnul unei conștiințe înalte. De unde și o falsă scară de valori, veche de când lumea, la care au contribuit atât filosofii, cât și religiile, și care nu mai este un obiect de îndoială pentru persoanele conformiste. (Un „idealist” este un om virtuos, neliniștea este o stare sufletească plină de distincție etc.)

Când, în 1925, găseam, atât de ușor, atâtea motive să mă retrag din fața micuței infante de Castilia, eu mai ascultam încă, de departe și fără să-mi dau seama, de aceste religii și aceste etici care au situat absolutul în infinit. Aș fi considerat oare că a realiza ceva însemna să termin cu ea, dacă i-aș fi situat perfecțiunea în finit? Cine ar fi crezut? îndărătul fugii mele din Barcelona, văd ivindu-se morala patibulară a renunțării.

Bunele rezultate obținute de atunci prin realizarea sistematică, în Insula Fericirii, mă fac să revin asupra concluziilor pe care le puneam la sfârșitul primei părți a acestei povestiri, concluzii

în care mă felicitam că pusesem capăt în mod brusc fragilei mele aventuri. În ceea ce mă privește, cred că am spart acest buboi al infinitului. (O furnică, ce pornise pe foaia pe care scriu, se întoarce din drum, speriată.) Experiența din insulă nu presupune, cu siguranță, decât o căutare a fericirii. Și totuși, sunt sigur, ea are o valoare și pentru căutarea unui adevăr. În amândouă cazurile, cred acum că trebuie să iei, să iei, să iei, ca să nu fii luat. Omul are în fața lui o grămadă de moloz care îl împiedică să vadă lumina zilei. Cu o lopată, treptat, el îl aruncă în urma lui. Vine un moment când el se sprijină pe acest moloz transportat îndărătul lui. Și vede înaintea sa cerul și vârful legănat al copacilor.

Acest moloz reprezintă obiectele dorințelor noastre. Realizându-le, eu arunc îndărătul meu această materie a dorinței. Când îmi stătea înainte, ea era pentru mine o închisoare. Când o am îndărăt, ea mă susține. Mă sprijin de ea și văd cerul.

Așa am făcut în Insula Fericirii, când „pe locul lăsat liber de dorință (moartă prin satisfacerea ei), se întorcea lumea cea vastă". Am simțit atunci că, odată cu satisfacerea completă a dorințelor mele, își găseau împlinirea și îndatoririle mele față de mine însumi. Și locul era liber pentru ceilalți.

Liber pentru tot, și liber chiar pentru renunțare. Dacă a renunța la ceea ce n-ai avut, dorind acel lucru, este un gest de sclav, indiferent care ar fi vorbăria eterată prin care este falsificat, bun pentru detracații cărnii și ai spiritului, el este un gest regal, și în asemenea măsură pornirea firească a unui suflet mare, încât mi se pare că nu i te poți sustrage, când renunți la ceea ce ai avut o dată din plin. Mi se pare că în aceste condiții aș renunța chiar și la libertate.

Mă gândeam, în timp ce-mi scriam cartea *La fântânile dorinței,* că starea sufletească – care a durat trei ani – mărturisită de mine aici, într-o zi

nu va mai fi, pentru simplul fapt că a fost. Dar nu știam când și cum se va face trecerea, și că din această împlinire avea să iasă libertatea, cu acea ușurință triumfală proprie marilor mutații ale naturii când se înlănțuie în ritmul alternanței. Pentru că am prevăzut alternanța, pentru că am hotărât să merg mai departe pe linia mea, și nu pe linia indicată de alții, mă găsesc în asemenea măsură de justificat, încât ar fi prea puțin decent din partea mea să insist.

Aici se termină povestea micuței infante de Castilia, odată cu retractarea primei mele concluzii și cu promisiunea pe care mi-o fac că nu mi se va mai întâmpla[8].

Iar *La fântânile dorinței* este o carte care rămâne ca acel tambur de coloană culcat nu departe de Partenon, pe pământ, printre ierburi, aruncat probabil de arhitect din cauza vreunei greșeli săvârșite de lucrătorul care l-a făcut, și care, de douăzeci și trei de secole, contribuie, într-un mod pentru mine foarte nobil, la deplina cunoaștere a edificiului, arătând din ce nu a fost făcut.

Totuși, am arătat că locul era liber, și acum sunt întrebat: ce vei pune acolo? Să spunem și asta, în chipul cel mai scurt.

Poți să te bucuri de lume – de ființe, de natură, de artă – prin simțuri, și poți să înțelegi lumea. Nu am trecut niciodată de la actul de a mă bucura la actul de a înțelege fără să am senzația distinctă că trec de la înțelepciune la nebunie. Căci atunci când mă bucur, posed realitatea, fără nicio îndoială și fără niciun fel de alt gând, în timp ce, prin mijlocirea inteligenței, soluția la care ajung, știu asta, va fi acoperită mâine de alta, așa cum un val acoperă alt val. Prin simțuri, ajung la o soluție. Prin inteligență, nu voi ajunge niciodată la una; nu poți înțelege fără să te înșeli. Iată de ce am spus și spun din nou că numai simțurile nu ne înșală. Și multe spirite de seamă îmi întăresc această

credință, care, după ce s-au consacrat abstractului și socialului, au dat dreptate bucuriei simțurilor, când luminile morții care se apropia le-au făcut să vadă mai bine ceea ce este important și ceea ce nu este. Începând cu acel contemporan care a spus la bătrânețe niște cuvinte pe care le-am amintit de multe ori: „Aș vrea să nu mă mai ocup decât de poezie", până la anticii cei mai severi: Platon, pe al cărui pat de moarte au fost găsite, strecurate sub pernă, operele lui Aristofan (adică poezie și, în ceea ce-i privește pe bărbați, povești glumețe); Solon, care spunea: „Sunt bătrân, dar îmi plac încă darurile lui Cypris, ale lui Bacchus și ale Muzelor…" Sunt testamente foarte limpezi și pe care nimeni totuși nu le înțelege. Oamenii civilizați nu mai știu sau nu mai îndrăznesc să guste fără pedanterie o bucurie ingenuă, lipsită de orice remușcare, de orice neliniște și de orice supraîncărcare literară. Omul rămâne o biată ființă pedantă până la mormânt.

Dar cum trebuie, ca să-i dăruiești toată savoarea, să întrerupi din când în când bucuria și cu alte lucruri, a înțelege, a crea, a servi etc. Vor fi aceste *alte lucruri.* Nu contează că ele sunt nebunie, de vreme ce prin ele te mai odihnești după atâta bucurie, aceste prostii neavând alt scop decât să o ațâțe. Cu privire la toate aceste chestiuni pe care le numești, dragul meu Tartempion, lucruri serioase, iar eu le numesc prostii[9], neacceptându-le decât ca termeni de contrast, nicio părere nu mi se pare de natură să excludă părerea contrarie, aceasta fiind aproape la fel de bună și la fel de vrednică a fi îmbrățișată. Având în mine toate aceste opinii, consider că a o sacrifica pe una în folosul celeilalte ar fi o dovadă de lipsă de loialitate spirituală.[10]

Constat că am exprimat aceleași gânduri în alți termeni, altădată. Le reproduc aici așa cum mi-au venit în acea zi, fără să încerc să le amalgamez cu cele de mai înainte. Scriam:

„Nu-i nevoie să lași în urmă o operă. Nu-i nevoie să fi fost o mare inteligență sau un suflet mare; și încă mai puțin să fi acționat (în sensul tare al termenului). Nu-i nevoie să fi salvat umanitatea, ideal care va părea într-o bună zi la fel de desuet ca ideea de Dumnezeu, și nici vreo idee, căci nu există idee care să merite să fie salvată. Dacă aș îndeplini aceste nobile sarcini, aș fi chinuit de deznădejde, sigur până la durere că mi-am pierdut viața și că am fost tras pe sfoară. Sunt obsedat de nebunia care este strădania oamenilor.

Nu există decât un scop: acela de a fi fericit. În mod nobil sau nu. Cu sau fără admirația oamenilor. Cu sau fără asentimentul oamenilor. Îl voi avea întotdeauna pe al meu, și nu-l voi avea decât în felul următor, să mă fac bine înțeles: voi avea asentimentul *rațiunii* mele.

Restul trece în planul doi; și în măsura în care este în acord cu acest *unum necessarium*; și dacă am timp.

Oamenii spun că este un ideal mediocru. Pentru că vor să fiu nebun ca și ei, să construiesc împreună cu ei pulberea, să asud și eu, și să-mi amestec sudoarea cu a lor. Pentru că vor să fie slujiți. Dar eu sunt obsedat de nebunia care este chinul oamenilor. Blestemat fie chinul oamenilor și blestemată fie orice constrângere! Să spunem mai bine așa: blestemat să fie tot ce nu este bucurie!

Mediocru? Ei bine, puțin mi-ar păsa. Dar nu-i un ideal mediocru, pentru că eu știu ce pierd. Pierd nebunia.

Fie ca tot ceea ce voi putea scrie de acum înainte, și mă voi ocupa din plin de lucrurile mele *secundare,* să fie citit în lumina a ceea ce scriu aici[11]”.

Ajuns aici, dragul meu Tartempion, te văd neliniștit. Te îndoiești că, după asta, te vei mai putea bizui pe mine.

Dar ceea ce gândesc nu are valoare decât în ceea ce mă privește, iar idealul meu nu comportă și ideea că cineva s-ar putea bizui pe mine. Dacă eu cred că toate modurile de a vedea lucrurile considerate serioase sunt la fel de valabile, asta nu înseamnă că țin ca și ceilalți să creadă. Ca să te feliciți când vezi cum îți este întoarsă gândirea ta, uzată, murdărită și desfigurată, gândirea ta care este bunul tău cel mai personal, cel mai intim, cel mai din greu dobândit, trebuie să fii înzestrat cu o credință solidă în ea, sau cu cea mai tristă vanitate. Lasă-mă să-ți spun acum, în șoaptă, că cei care se bucură, pentru un motiv sau altul, că exercită o influență mă fac să mă tem că, într-un fel oarecare, sunt niște spirite mărunte.

La asta, Tartempion, îmi spui:

„Dacă concluziile tale nu au o valoare decât pentru tine, de ce ne mai plictisești cu ele?” Iertare.

Publicul crede mult prea ușor că opera de artă este un *dar* ce i se face, un fruct al *iubirii* pe care autorul o are pentru el. În cazul unor artiști, lucrurile stau chiar așa. Dar în cazul altora, ea este ceva care cade din tine, și nimic mai mult, ceva pe care-l lași să se desprindă din tine, când ai un preaplin, așa cum îți tai părul. Să spunem asta într-un stil mai pompos, pentru că văd că încrunți din sprâncene, dragul meu Tartempion, la această comparație prea trivială pentru a conveni altitudinii sufletului tău. Pentru unii, opera de artă este ca o necesitate mecanică a unui temperament de creator, mai înrudită cu „darul” pe care-l face copacul când rodește, decât cu un dar, chiar inconștient, al inimii.

Niște tineri excelenți mă avertizează cu ființa lor exemplară: „Să nu mai creadă, scrie unul dintre ei într-o revistă, că se poate eschiva prin câteva cuvinte aruncate spre a ne răni. Am râde. Îl vom învăța cum trebuie să se poarte cu noi, fără să aibă dreptul decât la ironia și la ingratitudinea noastră.

Există o lege a leului prin care fiecare generație este supusă celei care îi urmează. Cel mai mare în vârstă decât noi este prizonierul nostru: așteptăm deci să ne plătească ce ne datorează".

Nu găsiți că-i ciudat? Un scriitor este apucat de braț, oprit, și i se spune în față: „Tu trebuie să ne arăți drumul. Hai, arată-ni-l, și încearcă să mergi drept, că altfel…" Hei, domnilor, mai întâi, jos labele de pe mine. Luați de la mine ce vi se pare bun și mă voi simți onorat, dar treaba mea este să mă dezvolt în mod natural și nu să-mi deviez traseul, oricât de puțin, din cauza voastră. V-am cerut eu oare ceva? Să fiu șeful vostru, să fiu prizonierul vostru? Eu nu sunt prizonierul vostru. Eu nu vreau să fiu șeful nimănui. Nu vă datorez nimic și nu vă voi plăti nimic. Sau, dacă vă voi plăti ceva, nu o voi face expres: dacă din buzunar îmi cad niște gologani, să-i ridice cine vrea. Când eram de vârsta voastră, am luat și eu de la unii dintre scriitorii mai în vârstă decât mine, așa cum trebuie să se întâmple. Nu mi-ar fi trecut însă prin cap să vreau ca ei să fie altceva decât ei înșiși, și să se întoarcă din drumul lor ca să mi-l arate pe al meu. Mi-ar fi fost rușine pentru mine să le cer asta, și pentru ei, dacă m-ar fi ascultat.

Ah, dragul meu Tartempion, și voi, excelenți tineri (și însăși grosolănia voastră vorbește despre generozitatea voastră înfierbântată, și nădăjduiesc că ne mușcăm ușor, fără să ne înfigem dinții, așa cum fac câinii când se joacă), ne acordați un rol prea mare! îmi este de ajuns să mă situez la o oarecare înălțime, nu prea mare, pentru a-mi vedea rolul și contribuția reduse la proporții mult mai mici decât cele văzute de voi – contribuția mea și a noastră, a tuturor scriitorilor. Nici eu și nici acei „noi" la care mă refer nu meritățm să fim abordați cu atât entuziasm și atât de ad litteram. Știți bine, sau mai curând nu știți, mă tem, că noi ne împrăștiem *mesajele* așa cum pasărea, zburând, lasă să-i cadă găinațul. Uitați-vă la viață, și nu la

noi. Puneți-i ei întrebări, și nu nouă. De ce dracu' aveți nevoie să știți ce credem noi? Obțineți stima noastră, descurcându-vă fără noi. Dacă tot trebuie să te pierzi, este mai demn să te pierzi singur decât să te pierzi ținându-te de pulpana cuiva.

E multă măreție în săvârșirea unei opere printr-un act de iubire. E multă măreție și în săvârșirea ei cu orgoliu, cunoscând, după ce ai făcut-o, ce înseamnă acel „râs atotputernic" al demiurgului mulțumit de sine. Totuși această indiferență, atât de des remarcată, a naturii creatoare, poate fi și cea a omului creator, care se sfâșie pentru a-și oferi roadele, pentru că asta-i funcția lui, dar fără să-i iubească pe oameni, neținând nici la iubirea lor, nici la admirația lor, și nici măcar la stima lor, nedând nicio importanță nici urii lor, nici lor, nici sieși, nici propriei sale opere, și rând pe rând eliberându-și – fără bucurie, nici tristețe, nici oboseală – monștrii și îngerii lăuntrici, pentru că e făcut pentru asta, și nu poate face decât asta, și de altfel s-ar otrăvi dacă nu s-ar izbăvi de ei. Și poate că nici acest mod de a crea nu este lipsit de măreție. Oricum, este modul meu, și nu vreau altul.

1928, toamna

Jurnalul
unor tinere femei
(Schițe de dansatoare spaniole)

GLORIA LAURA

Am văzut-o la Llorens, în Sevilla, în ziua când își făcea debutul. Era foarte tânără, nici frumoasă, nici urâtă. Dansa prost, cu sprâncenele încruntate de concentrare, uitându-se spre picioare, de teamă să nu greșească pașii.

Când s-a retras de pe scenă, nu a aplaudat nimeni, dar chiar nimeni, deși în general publicul nu e pretențios… (Este un popor naiv, care admiră totul. Cuvântul *bonito* – frumos – revine de nenumărate ori în conversație.) Mă simțeam prost pentru ea.

Ce-a făcut în culise? Cum a avut curajul să se întoarcă pe scenă? Cum și-a stăpânit lacrimile? De data asta a dansat ceva mai bine. Totuși, la un moment dat, dintr-un fotoliu s-a înălțat un *ay!* zgomotos, prelung, care i-a făcut pe cei din sală să râdă: *ay!* înseamnă *vai!* Ea și-a continuat dansul, imperturbabilă, dansa atunci în cealaltă parte a scenei. Dar roși, s-a văzut bine că roșește. Când s-a întors în partea de unde se auzise acel *ay!*, privirea ei, în timp ce ea dansa, cercetă rândurile din colțul suspect, căutându-l pe cel care o insultase. După ce își termină numărul, trei sau patru persoane aplaudară. Dar eu n-am îndrăznit. Aceste aplauze au fost imediat urmate de un *șșt* puternic…

Dacă i-aș face aici elogiul, ar crede că vreau să-mi bat joc de ea. Dar eu mă înclin în fața celeilalte victorii, cea pe care a trebuit să o obțină împotriva ei înseși, ca să se întoarcă pe scenă. Cred că eu nu aș fi putut face asta.

Astfel a trecut cea care purta în numele ei numele laurului și numele gloriei. *Saltavit et non placuit.*

CONCHITA DELGADO

Sora ei mai mică este o fată încântătoare.

DORA LA CORDOBESITA

Dora la Cordobesita are mai puțin de douăzeci de ani, după cât se spune. Mică, durdulie, strâns încorsetată (cu subrauri!), oferindu-și generos pieptul tânăr. Un căluț andaluz cu capul puternic, cu profil de oaie, cu prețioase tropăieli, amintindu-mi de cele ale unei *jáca* pe care o călăresc eu aici și care nu merge niciodată la trap, ci numai la galop, cu mișcări nebune ale antebrațului, în timp ce brațul rămâne placid…

În *fandanguillo de Huelva.*

Îmbrăcată în negru, cu câțiva trandafiri roșii pe șold[12]. Umbra ei neagră pe scândurile livide sub lumina electrică.

Umbra ei neagră. E noaptea rochiei și a pălăriei de fetru, noaptea umbrei pălăriei de fetru trasă mult peste ochi, noaptea umbrelor dure și negre cu care lumina electrică îi brăzdează partea de jos a feței, iar muzica este întunecată ca și noaptea. Încetineala, apăsarea ei… Cânt*e hondo: „c*ântecul profund”. Ar trebui să existe și expresia băil*e hondo* – *„*dans profund” – pentru dansuri ca acest fand*anguillo de Huelva.*

Și ea este femeia profundă, cea care nu surâde; ah! să nu mai surâdă niciodată! Chipul ei, lipsit de noblețe și care nu era nici măcar frumos, a devenit nobil numai pentru că ea nu surâdea. Vocea gravă (când, mai târziu, va cânta), chipul grav, costumul grav, o ținută, o demnitate *cu totul orientale* – da, asta-i Spania. În ce constă dansul ei? Ea bate din călcâie, cu patimă, abia înaintând, aproape imobilă, cu brațele lăsate în jos și străbătute de vibrațiile înnebunite ale castanietelor, ce par niște

păsări dezlănțuite în amurg, cu șoldurile cuprinse de un tremur asemănător cu infinitul tremurat al valurilor mării. În talie, corsajul se încrețește și se descrețește. Gâtul puternic al dansatoarei. Puterea cu care lovește scena cu picioarele, muzica în surdină, aproape cu totul ștearsă, puterea cu care lovește cu picioarele, ce te înfioară și te face să plângi. Și această fremătare pe loc este precum cea a păsărelei fascinate de un vultur, și ochii ei larg deschiși privesc drept înainte, și poate că moartea e cea care o fascinează. Înaintează, totuși; călătorește, zidită în dansul ei, face o călătorie vagă, cu o expresie de încremenită jubilație pe chip. Ca și în mersul planetelor, marea orbită pe care o descrie în jurul scenei dă naștere uneori unor orbite mai mici; atunci brațele ei, ridicându-se ca niște aripi, prin gestul lor par a-i deznoda picioarele, și ea face trei pași mari și liberi, trei pași de femeie, mai ușori parcă datorită unduirilor brațelor. Și totul se petrece fără ca pe chipul ei să se schimbe ceva, și în aceeași îmbrățișare de sunete patetice.

Acest *fandanguillo* dansat de Dora la Cordobesita, obscură cântăreață, care, în afară de asta, nu-i nimic, acest dans deci, și apoi câteva clipe cu Custodia Romero, este tot ce am văzut mai frumos din spectacolele date de femei. Și asta continuă să lucreze în mine tot mai în profunzime.

Custodia Romero dansează și ea acest *fandanguillo de Huelva.* De neuitat uneori, ea lasă loc aici femeii din Córdoba, care o învinge prin simplitate și spirit tragic. Fie și numai costumul ei, din stofe multicolore, ar fi de ajuns pentru ca starea de farmec să nu se mai nască: căci nu-ți mai poți închipui un *fandanguillo de Huelva* dansat altfel decât într-o rochie neagră, cu trandafiri pe șold…

Am văzut tragediene cu diplomă, prostituate care țipă și gem; ele îmi stârneau râsul și, foarte

curând, dezgustul. Dar o micuță *jáca* andaluză, aproape fără să se miște, ne dă emoția morții.

Este oare conștientă de ceea ce realizează? Cred că nu.

A ieșit din scenă. Se va întoarce pentru numărul următor.

Se întoarce, cu o cutie de pălării sub braț. Este o midinetă din Madrid. Cântecul ei este încă și mai idiot decât cântecele de *café-concert* de la noi. Ea se strâmbă, ca să ne facă să râdem. Lumea râde. Tinerii sunt în delir. Da, ei o aplaudă mai mult decât atunci când dansase *fandanguillo*…

Ah, aș vrea să plec, chiar în acea clipă… Dar nu pot. Atunci, îmi aplec capul și îmi ascund fața în mâini, ca să nu mai văd ceea ce văd.

JESUSA MONTERO

Este, se pare, o femeie superioară.

LA MACARRONA

Are șaizeci de ani, poate. A avut mare succes în timpul Expoziției din 1900, de la Paris. Mai întâi, când am văzut-o dansând cu un tremur în întregul trup, m-am gândit fără să vreau la magnifica bătrână doamnă din *Femei vesele.* Dar ea are încă putere, vioiciune și, în fața surâsurilor și râsetelor (pline de simpatie, fără îndoială, și totuși…), își înalță capul într-un gest de sfidare, înduioșător de mândru. E mai puțin iubită când, întorcându-se cu spatele la public, își dezlănțuie, cu o mișcare de maelstrom, fesele. Acest unic împrumut pe care l-a luat dansul spaniol din dansul oriental mi se pare îngrozitor.

După ce a terminat de dansat, se așază la locul ei, în *cuadro flamenco*; tușește și respiră mai greu, de oboseală. Și frumoasa, pura, foarte tânăra ei nepoată, la Macarronita, așezată alături de ea, își

pune mâna pe mâna ei. Apoi la Macarronita se scarpină pe nas. Cât de mult o iubesc când se scarpină pe nas!

La Macarrona s-a întors în sală, și trece, de la o masă la alta, unde i se oferă să bea și să mănânce, după obiceiul acestor doamne; când ele trec, eu trag adânc pe nări mirosul pe care-l lasă în urmă, ca o potaie care adulmecă. La Macarrona se așază lângă noi și spune: „Acum, că sunt bătrână…” Toată lumea tace. Așa cum o beduină, o femeie din deșert, atinge hainele unei turiste europene, ea își trece mâna peste șalul femeii care mă însoțește. Mă privește – pe mine, nu pe cea care poartă șalul, cu un amestec de finețe și de grosolănie pe chip, face ochii mari și spune: „E frumos!”

Pe scenă se cântă iar. Atunci spatele ei începe să unduiască, precum un șarpe care aude fluierul unui vrăjitor.

La Macarrona e cuprinsă de un mare entuziasm când încep să-i vorbesc în stilul înflorit mult prețuit în provincia ei. „Când văd atâtea frumuseți orbitoare, nu mă mai mir că întâlnesc atâția orbi în Spania!” Această frază este repetată de la o masă la alta, și toată lumea mă privește cu un respect mai mare chiar decât dacă aș fi scris *Divina Comedie.*

De trei ori, ținându-mi nemișcată mâna ca să-și aprindă țigara de la a mea, ea mă strânge de încheietură. Și cum, ultima oară, eu schițez un gest de retragere, o văd cum își răsucește cealaltă mână, de enervare. Într-adevăr, e o rasă pătimașă.

Toate astea se petrec sub ochii celeilalte.

I-am văzut fotografia într-un album. Avea douăzeci de ani. Era o femeiușcă încântătoare cu un năsuc rotund.

LA MACARRONITA

Brațele ei, frumoasele-i brațe, ridicate deasupra capului, brațele ei făcute să fie luate în mâini de

bărbat, unduiesc molatic, precum coada unei pisici mulțumite. Și ea dansează, privindu-le.

Tot dansul, întreaga ei expresie sunt în brațele ei.

Vorbeam mai sus, descriind cum dansa Dora la Cordobesita, despre „încrețiturile și descrețiturile corsajului în scobitura taliei". Sunt însemnări de demult, iar acum citesc că Estebanez Calderon arată că trăsăturile caracteristice ale dansului andaluz rezidă în mișcarea brațelor și a taliei, în timp ce celelalte dansuri se caracterizează mai ales prin mișcarea picioarelor.

Iată de ce balerinele spaniole preferă să danseze în rochii lungi și largi, care ascund mișcarea picioarelor, și trebuie să mărturisesc că aceste dansuri îmi plac enorm de mult. Înțeleg că nu iubești o femeie decât pentru brațele și pentru umerii ei.

MARIA DEL VILLAR

Am văzut-o dansând, pe 16 februarie 1928, la Opera din Alger.

CHELITO

Dansatoare solistă la Alcazar, Madrid

Oamenii din Madrid știu probabil ce fac.

MARY ESTHER

S-a întâmplat oare pentru că nu mai fusesem în Spania de opt ani? Sunt un naiv care s-a ambalat pentru una dintre primele femei întâlnite, într-un cabaret din Barcelona? Timp de un sfert de oră am iubit-o pe Mary Esther. Poate că greșeam. La Madrid, nimeni nu a auzit de numele ei, de acest nume deconcertant de andaluză anglo-evreică. Și acum, iat-o.

Este înaltă, ceea ce n-o împiedică să fie și frumoasă. Nu are farmec sau talent, ci un ce anume frumos. Nu e femeia durdulie, ci femeia cu adevărat frumoasă, cu picioare lungi: o plenitudine zveltă, o cochetărie sănătoasă, un nobil animal uman care te-ar putea face să suferi, fără să te simți înșelat sau rușinat. Spatele ei mai ales este o adevărată sărbătoare.

Un *fandango* este când frenetic, când greoi, greoi ca acest Valdepeñas cu gust de smoală. Când piciorul se înalță, cu cea mai mândră încetineală, și apoi se sprijină pe pământ, pentru ca trupul să se rotească, ea are mișcările marilor iepe fabuloase. Mă gândesc că am numit-o și pe Dora la Cordobesita „un căluț andaluz”, și două versuri de Gongora, destul de enigmatice, îmi revin în memorie:

Buenas mujeres para ser caballos.
Buenos caballos para ser mujeres.

Bune femei pentru a-i sluji pe cai.
Buni cai pentru a le sluji pe femei.

Aceste dansatoare spaniole îmi evocă întruna valul mării și calul, poate pentru că și unul, și celălalt se unduiesc ca și ele. (Să reținem că, în mitologia greacă, pentru același motiv, fără îndoială, calul este un atribut marin.) Și să nu-l uităm pe măgăruș. Trebuie să fi auzit, călătorind cu ochii închiși pe spinarea unui măgăruș ce merge cu pas vioi, bocănitul grăbit al copitelor care lovesc pământul uscat al Africii, și să te fi gândit, de la bun început, înainte de a face vreo apropiere precisă, că acest bocănit avea în el ceva feminin, pentru a desluși apoi, într-un al doilea timp, analogia dintre ritmul său și acel *zapateo* al dansatoarei spaniole.

Picioarele tropăie, orchestra parcă are foc în vine, mâinile fac, sus în aer, semnale, trupul se

înfioară, neobosit, și rochia imprimată cu ramuri și flori are freamătul continuu al flăcării sau al jetului de apă, în timp ce apare și dispare spatele lung și divin. Și peste toată această alcătuire voluptuoasă, nu impură, chipul rămâne nemișcat, cu gura întredeschisă de oboseală, dat cu un fard care strălucește pe aripile nasului mic, așa cum strălucește pe nările îngerului din dreapta, în tabloul *Magnificat* de Botticelli, sudoarea băiatului din Florența, care a alergat pentru că trebuia să pozeze și întârziase. – Fără cuvinte și plină de strigăte delicioase.

Simt cum mă străbate un fior, o dată, de două, de trei ori. Și îmi arăt o față care nu-i întărită de pofte, ci parcă ascuțită, mai întâi, și apoi golită și slăbită, aspirată de frumusețe.

PEPITA PEREZ

Cambrura superbă a trupului îl oferă, într-adevăr, cerului. Sânii ei rotunzi, cu o parte în lumină și una în umbră, sunt ca munții în soare.

Sunt sâni din pricina cărora mori, care te fac să-ți pleci privirea.

CUSTODIA ROMERO

Și ea are mai puțin de douăzeci de ani. Țigancă. Frumoasă. Improvizez câteva înjurături în cinstea ei[13].

Mai întâi, îndărătul scenei goale, un mic clinchet de castaniete, ca o chemare de pasăre în pădure, ca o pasăre care își ascultă strigătul.

Când îngenunchează, rochia i se rotește în jurul trupului, măturând scena cu mișcarea valurilor. Și acum, cu un genunchi la pământ, cu toată rochia desfășurată în jurul ei ca un clopot, ea se mișcă dedesubt, ca o fântână de nesecătuit…

Fraza muzicală înaintează ca o undă, cu o lâncezeală de vals, și femeia trece tot așa, cufundându-se și ridicându-se, ca purtată de tălăzuirea sonoră. Și dincolo, pe acest ritm de vals, trec niște femei obosite de sânii lor. Și, pentru această simplă frază de vals care trece, chiar dacă credem în inferioritatea sexului feminin, am vrea să murim zadarnic pe umărul uneia dintre aceste frumoase capricioase. E o mângâiere inexprimabilă pentru ochi și pentru ureche. În cinci secunde, toată feminitatea secolului al XIX-lea. Secolul al XIX-lea, cu puterea sa de incantație, ca și cele mai vechi secole de odinioară.

Brusca întoarcere a umerilor ei: o mișcare rapidă de rândunică. Și pe umărul ei întunecat, lucind de sudoare, a luminat un fulger.

Între o dansatoare spaniolă și o *girl* englezoaică se află toată distanța care separă o floare înmiresmată de o floare fără parfum. Ce diferență între această maiestuoasă ridicare de picior și dezgustătoarea aruncare de picior a englezoaicei! Una dintre lojile de aici este ocupată de niște tineri englezi: cu fețe roz, ca de păpușă, semănând cu niște clovni, *ei râd.* În această frumusețe de necontestat, ei au găsit nu se știe ce care-i face să râdă. Simți bine că nici nu vor bănui măcar vreodată ce este o femeie. Accesul la aceste spectacole, ca, de altfel, la toate deliciile patriei mediteraneene, ar trebui să le fie interzis englezilor. Acest mare popor este plin de virtuți, prima fiind, alături de poporul spaniol, aceea de a fi unul dintre singurele popoare din Europa care are rasă. Când îi vezi pe englezi la ei acasă, îți impun tot respectul. Dar să nu-i vezi în străinătate! Și nu în țări unde voluptatea e regină! Mărginiți, aroganți și batjocoritori, ei otrăvesc orice loc unde ajung, și te obligă să fii nedrept față de ei. Vom fi oare siliți să avem un reflex de apărare națională,

asemenea celui al unchiului nostru, care, ori de câte ori făcea pipi, se întorcea cu fața spre Anglia?

Din când în când, în timp ce dansează, Custodia surâde. „Ia te uită, am surâs!” Uitase să o facă. E un surâs crispat și care o urâțește. Dar de ce să te silești să surâzi? Când te numești Custodia, îți poți permite să nu surâzi. Ca și cum toate astea nu ar fi serioase! Te poți întreba cum de nimeni nu i-a spus Cordobesitei că dacă voia să-și cânte cântecele, ar fi fost mai bine să danseze acel *fandanguillo* la urmă. Și te poți, de asemenea, întreba cum de nimeni nu i-a spus Custodiei că nu trebuie să surâdă. Dar poate că e mai bine așa. Această Custodia este o floare sălbatică. Nu are în ea nimic „european”. În dansul ei nu-i nimic asemănător cu dansul savant al unei Argentina. Este o inspirată, încă pentru câtva timp. Ea nu a plecat niciodată din Spania, din fericire pentru arta ei. Să-i iubim deci nepriceperea de a se preface, care, e adevărat, arată mai bine decât orice că este „autentică”.

Se întoarce, salută, palpitând și mai având încă în ea ceea ce moare din dansul ei. Și fața i se luminează acum de un surâs adevărat, care ne poate îndreptați să-l numim pe celălalt crispat.

Treptat, își recapătă respirația normală. Capul nostru, pe sânul ei, ar fi ca o barcă legată de mal, într-un port, când valurile stârnite de un vapor care trece mai întâi o leagănă, dar, treptat, barca își recapătă nemișcarea.

E cu adevărat foarte frumoasă. Beau întru gloria ei un pahar cu apă rece.

NECUNOSCUTA
(ÎMPREUNĂ CU RAMIREZ)

El, Ramirez, omul-marionetă, dezarticulat, un bătrân ca o maimuțică electrică, neexistând decât în sacade, și din care ai putea să faci să iasă scântei dacă i-ai trece mâna prin păr. Ea, urâtă, cu picioarele scurte, aproape monstruoasă. Dansează

numai cum îi spune inspirația, răsucită în toate sensurile de un demon. E cu adevărat o posedată. Ca și Ramirez, parcă ar avea în centrul trupului o pilă electrică. Este nebunia sexuală dezlănțuită, scena finală a unui post al cărnii prelungit peste măsură, în timp ce femeile, în jur, după moda arabă, își lovesc palmele una de alta și scot țipete ascuțite și dezordonate ca să o excite. Trebuie să mărturisesc că mi se pare că totul ține mai curând de teratologie decât de dans, că am o stare neplăcută, ca și cum aș asista la o criză de isterie, și mi se face aproape frică. Sunt pe punctul de a le regreta pe acele cuminți bacchante care participau la „Bacchanalele" din strada Favart.

Conversație cu Ramirez:

— Deci n-ai fost niciodată în Franța?

— Nu, n-am trecut niciodată dincolo de mare.

(Să notăm că Ramirez trăiește la Sevilla.)

— Vara, când localurile din Sevilla sunt închise, ați putea să vă duceți să dansați la Paris, în bune condiții.

— Da, dar vara… trebuie să vedem Alameda noaptea! (Tace un timp, apoi, cu pumnii strânși, cu ochii pe cer:) *Alameda de mis carnes!*[14].

Un fapt care mi-a fost povestit la Sevilla se potrivește bine cu aceste replici. Mi s-a spus – dar este oare exact? – că dansatorul rus Leonid Massin venise să studieze și chiar să înregistreze cu un aparat dansurile lui Ramirez, pentru a se inspira din ele pentru rolul său din *Tricornul.* Massin câștigă… cât? Ramirez câștigă doi duros (45 de franci) pe seară. Toți cei din Andaluzia sunt niște Ramirez.

PASTORA IMPERIO

Am văzut-o doar o singură dată, într-un mare music-hall din Paris: Pastora Imperio, celebră în toată Spania și în America de Sud, cum este astăzi Argentina în Franța. Un scriitor spaniol, care nu

era scriitor și nu era nici spaniol, o supranumise „madona cu ochi verzi”. Ea nu avea nimic dintr-o madonă și ochii ei nu erau verzi.

A cântat mai întâi niște cântece *flamenco,* și ne-a surprins pe toți. Orchestra se țâra în urma cântecului, una dintre acele *bune* orchestre pariziene, lipsită de vlagă, incapabilă să cânte nu numai muzică populară spaniolă, ci și *Simfonia a IX-a.* Madona, sau mai curând matroana cu ochi verzi, era atunci în acel moment dificil al vieții când un bărbat se poate salva de urâțenia vârstei prin inteligența chipului; dar ce poți să faci când ești femeie? Vocea ei era vocea femeilor spaniole: răgușită și nazală. Când a început să execute ceea ce trebuie să numim giga feselor, publicul nu a mai rezistat. Mai întâi lumea pufnise în râs îndărătul programelor; toți au coborât programele, și sala a început să râdă cu hohote, fără nicio milă. O, calvar al artiștilor!

Simțeam că și eu, dacă nu aș fi iubit, pe atunci cu pasiune, geniul andaluz, as fi râs poate. Poate că tot ce iubeam eu nu era vrednic de iubire. Oricum, avea nevoie de ambianța originară. În anumite momente, în jurul a ceea ce iubim, o anumită ambianță plină de simpatie este atât de necesară, încât nu o dată o corrida a fost pentru mine pe jumătate ratată doar pentru că am văzut, la câțiva metri de mine, niște spectatori profani și care nu se dăruiau clipei în timp ce eu mă dăruiam. În *Memoriile* lui Goethe putem citi cât era acesta de afectat de persoanele care denigrau ceea ce el admira.

Iată lucrul cel mai crud. M-am întors a doua zi. Cu o clipă înainte ca Pastora să cânte cântecul său *flamenco,* care voia să emoționeze, un bărbat în livrea aducea pe scenă o pancartă: *Cântec comic.* Pentru ca publicul să poată râde nestingherit.

DANSATOARELE DE JOTA ȘI DANSATORII

CARE LE ÎNSOȚESC

Fata dansează cu privirea plecată, cu brațele lăsate în jos. În fața ei, băiatul dansează cu brațele ridicate, și fără să o părăsească din priviri.

Aceste două atitudini atât de simple sunt de o frumusețe sfâșietoare. Brațele lăsate în jos ale fetei fără apărare, făcută spre a fi luată, și de oricine, și resemnarea din ochii ei pe jumătate închiși. Și masculul cu brațele ridicate, complet verticale, într-un gest de bucurie triumfătoare, frumosul băiat care găsește că totul este ușor și care nu va ști niciodată ce-i suferința…

Citesc undeva: „Adeseori (în dansul *jota),* la fiecare dintre perioadele marcate de *copia,* cavalerii se substituie unii celorlalți în fața dansatoarelor, care nu par să-și dea seama de asta".

Și în viață, ființele se înlocuiesc unele pe altele, se izgonesc unele pe altele în brațele noastre, *fără ca noi să părem a ne da seama de asta…*

CARMEN PINILLOS

SUCCES, SUCCES NOTABIL
ȘI
ca totdeauna
MARE ȘI SINCER
AL BUNEI ȘI FRUMOASEI BALERINE
CARMEN PINILLOS

Așa scria pe afiș.

Am intrat.

Înțeleg acum de ce „ca totdeauna" era scris cu litere mai mici.

Când minți, cobori vocea.

TERESA MANOLÉ

Dansatoare suplinitoare
la cinematograful

din Pozal de Las Gallinas
(Insulele Canare)

Fie și numai acest titlu vorbește despre meritele ei.

CARMEN DE LA ROSA

Iubirea pe care ea i-o oferă, încrederea ei înaripată, plăcerea pe care o simte încă înainte de a-i vorbi abandonându-se total. Și dintr-odată ultragiul. Nu știm care. Un nimic, probabil. Dar ea e adânc rănită, pumnalul i-a străpuns inima. Plânge cu lacrimi de furie. Cum tremură de tare! Cât e de frumoasă indignarea unei ființe nobile, a unui animal pursânge! Ea pierde totul, dar nu-l va mai revedea. Nu depinde decât de ea să-l revadă și să fie fericită. Dar nu, preferă să piardă totul decât să îndure. O, fată plină de mândrie, cât de bine te înțeleg! Bărbia ei ridicată sfidător, piciorul care lovește podeaua, apoi aroganța ei dureroasă. Cât de bine face față situației! Cum știe să reia viața de unde a lăsat-o în ziua când a început să fie fericită! Fată plină de mândrie! Fată plină de mândrie! Fată din rasa mea! Și eu nu pot să fac nimic pentru tine. Și nici el, acum, după cele întâmplate.

Dans aproape de neînțeles pentru niște francezi de după război. Mândria? Nu înțeleg despre ce vorbești! Le este necunoscut acel fior al unui cal de rasă, care, uimit mai întâi, apoi înnebunit la gândul că stăpânul său a îndrăznit să-l lovească, s-ar arunca într-o prăpastie dacă ar ști că astfel l-ar târî după sine și pe cel ce l-a ofensat. (Acest caz mi-a fost povestit ca fiind adevărat[15].) De unde și niște dușmănii tenace sau, mai curând, niște treceri instantanee de la o îndelungată prietenie la o indiferență definitivă, și pe care cel care a ofensat nu și le poate explica, pentru că el este făcut dintr-un metal care nu cedează acolo unde cedează

celălalt. „Cum! Să se supere numai pentru atât!” Da, dar pentru acel nimic, pierzi o ființă. Mai mult chiar: cineva care ar accepta, din dispreț, până și cele mai mari calomnii, nu va accepta poate ca un om pe care-l stimează să uite să-i răspundă la o scrisoare. Cunosc oameni care, avându-și de la o anumită persoană averea, fericirea lor, viitorul lor, ar rupe definitiv cu ea dacă nu ar veni la o întâlnire.

ISABELITA RUIZ

Îl luasem pe G… împreună cu domnișoara de L… la l’Empire (din Paris), un sfert de oră, ca să o vedem pe Isabelita Ruiz. *„Soy triste porque no oigo la voz de mi pueblo*[16]. G… o luase în trecere, nu știu de unde, pe doamna S… O vedeam deci pe dansatoare, pe femeia estivală, și spatele ei plin de cântări, și o iubeam, *porque soy triste.* Numai G… nu aplauda. Ba chiar s-a întors și a spus: „Pune în mișcare tot ceea ce nu trebuie”. Doamnele îl atacară, căci femeia estivală e frumoasă și este o floare de feminitate. Eu, unul, nu spuneam nimic: despre lucrurile cele mai importante pentru mine nu vorbesc. Dar nu-mi mai puteam gusta plăcerea din plin, văzând că nu-i împărtășită și că exista în spațiul strâmt al lojii cineva care se îndoia de alegerea mea. *Yo soy triste, yo soy triste…* Cât de mult detest ceea ce nu-mi place!

Toată seara nu-i spusesem niciun cuvânt doamnei S… Vorbisem chiar având grijă să nu mă uit la ea, căci este ruda cuiva care nu mă iubește, și mă temeam întotdeauna că, dacă o privesc, s-ar putea să surprindă ceva jignitor în expresia mea. Dar acum ea nu mai era asta, era doar o femeie, o soră a femeii estivale, și care o iubea, și care spunea că o iubește când închide ochii. (Și Dora din Cordoba închidea ochii, așa cum îi închid și leii.) Și în mașină, la întoarcere, crispat, îi vorbeam, și restul era uitat, și eram de aceeași

parte a baricadei, pentru că ea iubea ceea ce iubesc și eu, iar în acest moment eu o iubesc pe Isabelita Ruiz și faptul că este tristă *porque no oigo la voz de mi pueblo.*

CONCEPCION SALGADO

Greșeala femeii de a purta părul scurt. Greșeala de a suprima acel păr vaporos care, pe ceafă, anunța trupul și comorile lui negre sau aurii, vorbind parcă sufletului. Nimic nu-i mai feminin și tocmai de aceea și-au tăiat părul. Părul lui Concepcion Salgado moare parcă pe ceafa ei, și se mlădiază murind, pentru a se întoarce dedesubtul urechii. Mai moare încă o dată, în fața urechii într-o lungă șuviță. La mijloc, urechea (pe care îți vine s-o ronțăi), pare o mică insulă.

În creștetul capului, părul bine întins și lucios este un loc unde se odihnește soarele. Și cărarea albă, în părul des și negru, este precum Calea Lactee pe cer sau precum cărarea care duce la casa iubitei.

Neagră și albă, și atât de meditativă, te duce cu gândul la o noapte cu lună. Este ca o noapte care luminează.

FETIȚE CU NEMILUITA

Frumusețea femeilor din Andaluzia este, în parte, o legendă. E vorba oare de vivacitatea aerului din Madrid sau de selecția care se face în mod natural într-o capitală? Căci, neîndoielnic, la Madrid sunt cele mai frumoase femei din Spania. Să bei fără să mănânci, să trăiești închisă în casă, după obiceiul oriental, să ieși într-un aer mereu călduț: toate astea îngreunează trupul și buhăiesc fața lui Carmen. Ba chiar tipul de femeie din Sevilla este mai frumos decât cel din Cadix, Granada, Cordoba. Și totuși, vraja numelor e atât de mare încât, evocând astăzi această școală de

dans din Sevilla, mi se pare că evoc un coș cu flori. Or, iată că un prieten îmi arată o scrisoare pe care i-am trimis-o din Sevilla; îi scriam aici: „Din treizeci de eleve de la Realito, între doisprezece și douăzeci de ani, doar patru sau cinci sunt frumoase”.

Aceste fete dansează niște *sevillanas,* pe o muzică foarte veselă, o muzică plină de soare, una în fața celeilalte, dar fără să se atingă. De fiecare dată când se apropie una de alta, își surâd. Dansul se termină, rămânând parcă în aer, printr-o notă înaltă, în timp ce cele două fete se opresc față în față, ridicându-și bărbia, cu un frumos gest de provocare, pe care îl dezminte strălucirea veselă a ochilor. Câtă grație!

Bărbatul face pe prostul ca să-i placă femeii, se târăște ca să o obțină, apoi, după ce a avut-o, devine grosolan, spre a se răzbuna de umilința până la care a trebuit să coboare. Uneori chiar se răzbună înainte. Este ritmul raporturilor dintre sexe. Dansurile dislocate, pseudoamericane, dansate de femei pe scenă de câțiva ani, plac bărbaților pentru că bărbații se bucură când văd o femeie înjosindu-se în public și devenind grotescă, după cum se bucură și că o pot disprețui în mod public. Iată adevăratul motiv al succesului acestor dansuri și al succesului anumitor mode feminine, prezentate ca o victorie a femeii, și care sunt o victorie a bărbatului, una urâtă. O, femei, îl auziți cum ricanează? Dar ele nu aud nimic, nu bănuiesc nimic. Câtă stângăcie manifestă ele în arta de a plăcea! Acesta este unul dintre lucrurile cele mai uimitoare din lume. Dacă el ar exista, faimosul „Geniu al speciei” ar trebui pedepsit pentru incapacitate profesională.

Exceptând câteva cercuri snoabe din Madrid, cu aspirații moderne, dansul zis excentric ar fi imposibil în Spania, și asta pentru că femeia este iubită și nu ar fi lăsată să se degradeze. Micuțele din Sevilla care dansează la Realito sunt învățate

să devină femei desăvârșite; este un ideal care ar putea fi formulat astfel: demnitatea în voluptate. Căci, bineînțeles, întregul lor dans tinde către dorință. Dar există dorință și dorință. Către un *tablao* andaluz urcă o dorință care este spre onoarea creației. Către scena music-hallului parizian urcă o dorință care este o murdărie.

Una dintre fetițe – are paisprezece ani – are fața luminată de un fel de extaz, în timp ce dansează, și o clipă după aceea își încruntă sprâncenele cu o expresie dureroasă, astfel încât nu știi niciodată, când îți iei ochii de la ea, dacă o vei regăsi exultând sau îndurerată. În treacăt, continuând să danseze, se privește în oglindă. Știe deja să se uite țintă la tine în momentul când presiunea prea puternică a dansului îi întredeschide buzele într-un surâs, și acest surâs care îți este dedicat e încântător. Când o întrebi dacă va dansa curând în public, îți răspunde: „Trebuie să mă mai împlinesc, mai întâi”. În fiecare dimineață, ea trebuie să-și cerceteze trupul…

În fundul sălii, orânduit ca pentru o bătălie, este escadronul mamelor, apăsător și amenințător precum cel al elefanților lui Darius. În mijlocul dansatoarelor, fără oprire, cu capul clătinându-i-se de oboseală, Realito, deși epuizat până dincolo de orice limită, impune ritmul cu ajutorul castanietelor. „Sufăr”, spune el când este întrebat. Cuvântul acesta e mai puternic decât dacă ar spune: „Sunt mort!” Dragii mei confrați, fiți atenți la lecția lui Realito.

Într-o zi, prin fereastra deschisă, când lecția de dans era în toi, niște golani au aruncat în sală un câine mort. Vă închipuiți ce învolburare de fuste a urmat! îmi imaginez un balet pentru scenele noastre. În sala lui Realito se succed dansuri din toate provinciile Spaniei și din toate timpurile. Și dintr-odată cade aici un câine, strigătele, nebunele copile care se risipesc în toate părțile, își ascund capul la sânul dragonilor materni. Pe scena pustie,

îngrijitorul sălii, un pitic grotesc, așa cum sunt iubiți în Spania, vine să ridice *obiectul* cu o expresie de silă pe ritmul unei muzici hazlii. Atunci fetițele se întorc, timid la început, apoi cu tot mai mare îndrăzneală, încep din nou să danseze. Dar ele nu îndrăznesc să atingă locul batjocorit, și dansurile, când cade cortina, se rotesc în jurul unui spațiu vid.

Astăzi totuși, la sfârșitul ședinței, li se permite fetițelor să danseze boston: e o concesie făcută unor timpuri nefericite. Realito le întoarce spatele, cu dezgust, acestor inovații, și ne citește un articol pe care tocmai l-a publicat. Ar vrea să fie fondat un Conservator de dans *castiza,* pentru a menține tradițiile celui mai pur dans andaluz, a-i învăța pe tineri să disprețuiască dansurile de *dancing,* și să marcheze apăsat că Spania revendică oficial, ca pe una dintre bogățiile sale, arta *flamenco.* Prietenii mei spanioli, care sunt universitari, îmi fac cu ochiul pe ascuns. Ei își bat joc de Realito și de florile exuberante ale beției de cuvinte andaluze, moștenitoare directă a stilului oriental. Ei condamnă faptul că, pentru niște figuri de dans bune pentru domnișoare, Realito, transportând în literatura sa sfântul delir al coregrafiei, invocă neîncetat gloria străbunilor și cucerirea Indiilor, a căror folosire lirică ar trebui rezervată, după părerea lor, înaltelor fapte ale telegrafiei fără fir și ale aviației spaniole. Este evident că ideea lui nu-i interesează. Dar eu sunt din toată inima alături de Realito. În primul rând în numele poeziei, singura care mă interesează. Apoi în numele Spaniei celei mai profunde, pe care acești intelectuali o trădează fără să știe. Lăsând să degenereze dansul și cântecul andaluz, lăsând să fie defrișată La Camargue, lași să fie mutilate sufletul Spaniei și sufletul Franței.

Ce calcul prost făcut, pentru o țară, cel de a înlocui, prin ceea ce toți dau, ceea ce nu putea fi dat decât de ea singură!

Peste doi ani – atât le trebuie modelor europene ca să ajungă în Andaluzia, nu bostonul, ci charlestonul va fi dansat, la sfârșitul ședinței, de fetițele de la școala lui Realito, inconștiente, ca și cele mai multe dintre cele invocate de noi aici, de ceea ce le înfrumusețează și de ceea ce le urâțește, și cunoscându-și atât de puțin geniul, încât sunt în stare să imite, cu o ridicolă întârziere, idioțenia americană și vulgaritatea pariziană. Parcă le și văd, scuturându-și picioarele ca și cum ar ieși dintr-un c… în care ar fi intrat. Și mă gândesc la acea slujnicuță maură pe care am văzut-o în balconul unei case din Alger, unde era muncită de doamna Ce-nu-poate-fi-niciodată-mulțumită, obeză, cu ceafa rasă și purtând un lornion: o mică zână slujind unei vrăjitoare. Dar mi-a deranjat puternic imaginația când, vrăjitoarea întorcându-i spatele, ea s-a pornit să danseze în draci un charleston, cu o expresie atât de stupidă, încât dintr-odată mi-a pierit cheful care mă cuprinsese să o răpesc de la îndatoririle ei.

FINAL

Romancierul Carlos Reyes scrie pe bună dreptate, despre cântărețele și cântăreții de *cânte hondo,* că publicul vine „să-i vadă suferind”. Și el mai spune (văzând o dansatoare): „Toți simțeau cu o forță nemaiauzită plăcerea de a trăi și dorința andaluză de a suferi cu voluptate”.

„Aceste puternice neliniști, aceste stări de prostrație, acest orgoliu sunt ale ei sau ale rasei? se întreabă Reyes în fața altei dansatoare. Această suferință, care vrea să placă, aceste atitudini provocatoare și aceste resemnate cuvinte «la ce bun?» sunt ale acestei *chula* sau ale poporului andaluz? Aceste lacrimi mândre, această voință neputincioasă sunt ale lui Pura sau ale orgoliului spaniol? Este oare cu putință ca atâta înflăcărare, atâta patimă și atâta dorință violentă să nu ducă

nicăieri?” Căci el se gândește la Spania, la „eroismul spaniol care nu izbutește să se întruchipeze într-o operă”. Și iată că, citind asta cu o ciudată emoție, încep să mă gândesc la mine însumi așa cum m-a văzut Juan Lafita – care s-a născut în Andaluzia – în acel desen atât de bine destinat pentru *Sans Remède,* unde este reprodus: călare, cu sulița pe umăr, într-un loc unde pasc tauri. Dar, deși înarmat ca un cuceritor, cu ochii deschiși spre vid și plini de o surprinzătoare tristețe. Fără credință, fără misiune și ocupându-mă de tauri ca să-mi omor timpul, ca un trăgător care trage într-un perete. „Este oare cu putință ca atâta înflăcărare, atâta patimă și atâta dorință violentă să nu ducă nicăieri?”

„Un Don Quijote care să nu mai fie nebun”, spunea cineva atât de bine în fața acestui cavaler nefericit.

„Știu ce pierd. Pierd nebunia”, se poate citi în *Micuța infantă.*

---

[1] Mă refer la uniforma lor (n. a.).

[2] Trimit la cartea domnului Jacques Valdour, *Muncitorul spaniol.* Acest studiu remarcabil (din nefericire, astăzi învechit) trebuie citit de oricine vrea să cunoască Spania (n. a.).

[3] Cititorul își dă seama că aici confund bisericile spaniole cu cele italiene (n. a.).

[4] În franceză : *serpent de viile (ad litteram :* șarpe de oraș) în loc de *sergent de viile* (polițist) (n. tr.).

[5] Omul complet are în el, și îi alternează, Pe contele Albert de Mun și *Le Canard enchaîne* (n. tr.).

[6] Suntem rugați să pronunțăm Almuradiel (n. a.).

[7] Fléchier (n. a.).

[8] Dar știm ce înseamnă o promisiune (n. a.).

[9] Îmi cade sub ochi un text atât de frumos, încât nu rezist plăcerii de a-l cita: „Regele spune: «Am nevoie de un bărbat înțelept, în

stare să administreze bine regatul». Fostul vizir răspunde: «O, înălțimea ta, semnul după care se cunoaște bărbatul înțelept este acela că nu se apucă de asemenea treburi»“. (Saadi, *Grădina trandafirilor)* (n. a.).

[10] Barrés îndrăznește să-i reproșeze lui Renan că nu a „luat atitudine“: cu alte cuvinte, văzând că adevărul era și aici, și acolo, că nu a spus : «Este aici, și nu acolo. Rușine să-i fie celui care spune că-i acolo !» Pentru un bărbat care a simțit, a iubit și a făcut să fie iubit tot ceea ce este înalt și nobil, și a respectat sau s-a prefăcut că respectă acele lucruri, când nu adera la ele, această deplasare a simțului moral în plan spiritual este cu totul remarcabilă. Barrés, despre care am scris că înțelegea totul, ar fi înțeles oare dacă i s-ar fi spus că reprosul făcut de el lui Renan, care primește aprobarea unanimă a puternicei burghezii, li se părea *odios* anumitor conștiințe? (n. a.)

[11] Partea tragică este că, neavând încredere decât în simțurile mele, dacă ele cedează (monstrul Sațietate stă mereu la pândă), nu-mi vor mai rămâne, ca să-mi ocup viața, decât lucruri în care nu cred. Dacă plăcerea mă abandonează, atunci ce-mi rămâne de făcut ? Să joc rolul bărbatului important, timp de treizeci de ani! Să-mi țin bărbia ridicată deasupra unui guler foarte scrobit. Să prezidez ligi patriotice. (Vreau să zic de „europeni“: să nu uităm că suntem în 1928.)

Ah! pe mine nu mă înșală cei care, pe la mijlocul vieții, „își aleg o disciplină“. Știu Prea bine de ce. Pentru că simțurile lor au dat faliment, și faliment a dat și tentativa lor de a trăi o viață îmbelșugată și arzătoare (ceea ce eu numesc a trăi pur și simplu, neimaginându-mi altă viață decât asta, singura care merită să fie trăită. „Să servești înseamnă să te refugiezi în ceea ce servești”, am scris cândva. Te refugiezi în serviciul social, te refugiezi în orice fel de muncă, te refugiezi în creația artistică, pentru că nu mai ai curajul să încerci să trăiești. Arta-refugiu, pentru că spune nu vieții. Arta, în care își recapătă regalitatea vrednică de tot disprețul cei învinși și cei incapabili să trăiască. Arta-înfrângere.

Oare asta mă așteaptă, acest mod de a trăi pe care l-au adoptat *cuminte,* încă de multă vreme, aproape toți cei de vârsta mea: să nu mai ai viu în tine decât inteligența critică și vanitatea? (Să înțelegi și să faci carieră. – Uitam, mai e și „căminul”, mai sunt și banii…) Un conformist, un aderent, ca atâția alții, felicitat de adunare, dar cu

câtă amărăciune, cu câtă deznădejde în suflet. Sunt patru ani de când mă înverșunez să vreau să trăiesc – experiență tratată drept o copilărie, copilărească, e adevărat, prin candoare. Dar oare lupta asta va dura veșnic? (n.a.)

[12] Adevărați sau artificiali? Am făcut greșeala să nu-i verific.

E de mirare că anumite femei acceptă să poarte pe ele flori artificiale.

Florile artificiale sunt potrivite pentru sicrie. Dar femeilor vii li se cuvine floarea vie (n. a.).

[13] Înjurătura mediteraneeană, nefiind decât o țâșnire perpetuă a preaplinului rasei, poate fi un semn de admirație, de iubire, de amuzament, de respect etc., pe scurt, de simpatie față de persoana înjurată. Chiar și niște necredincioși sunt îngroziți de înjurăturile celor doi Borgia, tatăl și fiul. Dar înjurăturile lor, în care îl invocă pe Hristos și o invocă pe Fecioara Maria, nu sunt mai teribile decât înjurătura națională spaniolă: „Mă c... pe Dumnezeu!“, repetată zilnic de milioane de catolici credincioși și practicanți. Căci cele două popoare cele mai catolice din Europa, spaniolii și italienii, sunt și cei care înjură cel mai mult. Dacă ne gândim că bazinul mediteraneean a venerat dintotdeauna, mai mult sau mai puțin conștient, organele sexuale ca pe niște divinități, putem chiar deslușI, în înjurăturile celor doi Borgia, o nuanță de admirație respectuoasă - și familiară, adică respectuoasă - față de Sfânta Fecioară și de Fiul ei în privința organelor lor, și dorința de a invoca protecția acestor părți, *cele mai sacre* din ființa Lor (n. a.).

[14] Alameda este un mare bulevard din Sevilla. *Alameda de mis carnes: Alameda, carne din carnea mea* (n. a.).

[15] Ca și cel al unui leu băgat în cușcă și care s-ar fi lăsat să moară de sete mai bine decât să bea din strachina lui, pentru că băuse din ea și un câine (n. a.).

[16] Sunt tristă pentru că nu aud vocea poporului meu (n. a.).

Table of Contents

Partea întâi 4
I 5
II 17
III 33
IV 45
Partea a doua 62
I 64
II 76